

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

Dominika Musilová

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Proměny otcovství ve společnosti

Dominika Musilová

Bakalářská práce

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Dominika Musilová**
Osobní číslo: **H10276**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Proměny otcovství ve společnosti**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zabývá problematikou otcovství v současné společnosti. Charakterizuje důležitost rodičovství i otcovství, genderové chápání a jeho vývoj. Popisuje biologické a sociální otcovství, zabývá se postavením otců ve společnosti a změnou jejich rolí směřující k aktivnímu chápání otcovství. Významný je také legislativní pohled na otcovství. Výzkumná část práce se zaměřuje na zjišťování současného chápání otcovství a jeho proměnami mezi různými věkovými skupinami dospělých. Využita bude kvantitativní metoda dotazování.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

MOŽNÝ, Ivo. Moderní rodina:mýty a skutečnosti, Brno. Blok, 1990, ISBN 80-7029-018-8.

ČERMÁKOVÁ, Marie. Proměny současné české rodiny : (rodina - gender stratifikace), Sociologické nakladatelství, 2000, ISBN 80-85850-93-1.

PIŠTOROVÁ, Jana. Mužství : jak zvládat všechny mužské role, Praha : Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-209-6.

DUDOVÁ, Radka. Otcovství po rozchodu rodičovského páru, Praha : Akademie věd České republiky, Sociologický ústav, 2008, ISBN 978-80-7330-136-1.

MATĚJČEK, Zdeněk. Škola rodičů, Praha. Maxdorf, 2000, ISBN 80-85912-29-5.

PONĚŠICKÝ, Jan. Fenomén ženství a mužství : psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy, Praha : Triton, 2008, ISBN 978-80-7387-106-2.

GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno. Paido, 2000, ISBN 80-8593-179-6.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Adriana Sychrová

Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: 28. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce: 31. března 2013

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Mgr. Ilona Moravcová, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. října 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 1. 2013

.....
Dominika Musilová

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Adrianě Sychrová za její odborné vedení mé bakalářské práce a panu Ing. Jaroslavu Myslivci za jeho odbornou pomoc s praktickou částí. Vzájemnými silami dostala má bakalářská práce konečnou podobu.

Velký dík patří také všem respondentům, kteří byli ochotni zodpovědět otázky v mém dotazníku.

Anotace

Práce se zabývá problematikou otcovství v současné společnosti. Charakterizuje důležitost rodičovství i otcovství, genderové chápání a jeho vývoj. Popisuje biologické a sociální otcovství, zabývá se postavením otců ve společnosti a změnou jejich rolí směřující k aktivnímu chápání otcovství. Významný je také legislativní pohled na otcovství. Výzkumná část práce se zaměřuje na zjišťování současného chápání otcovství a jeho proměnami mezi různými věkovými skupinami dospělých. Využita bude kvantitativní metoda dotazování.

Klíčová slova

otec, rodičovství, otcovství, dítě, rodina

Title

Transformation of fatherhood in society

Annotation

My bachelor thesis deals with the problems of fatherhood in contemporary society. Characterizes the importance of parenting and fatherhood, and his understanding of gender development. Describes biological and social fatherhood, dealing with the role of fathers in society and changing their roles towards the understanding of active fatherhood. Also significant is the legal view of paternity. The research focuses on the determination of the current understanding of fatherhood and its transformations between different age groups of adults. Used the quantitative method of questioning.

Keywords

father, parenthood, fatherhood, child, family

Obsah

Úvod	8
1 VÝVOJ A SOCIOLOGIE RODINY A OTCOVSTVÍ	9
1.1 Sociologie současné rodiny.....	9
1.2 Vývoj rodičovství	10
1.3 Vývoj otcovství	11
1.3.1 Nový otec?	12
2 OTCOVSKÁ IDENTITA	15
2.1 Sociální a biologické otcovství	16
2.2 Otcovství v legislativě	18
2.2.1 Otcovská dovolená?	18
3 OTCOVSKÁ ROLE	20
3.1 Komparace role otce a matky	20
3.2 Transformace otcovské role	21
3.3 Otec a syn	22
3.4 Otec a dcera	24
4 AKTIVNÍ RODIČOVSTVÍ	26
4.1 Otec Freud	26
4.2 Genderové stereotypy	28
4.3 Aktivní otcovství	29
5 PRAKTICKÁ ČÁST	32
5.1 Cíl výzkumného šetření	32
5.2 Metodologie výzkumu	32
5.3 Charakteristika výzkumného souboru	33
5.4 Pilotáž	33
5.5 Vyhodnocení výzkumu a interpretace dat	34
5.6 Porovnání výsledku šetření s hypotézami	49
5.7 Závěr výzkum	53
Závěr	54
Použitá literatura	56
Přílohy	57

Úvod

Otázka otcovství je stále aktuální téma a jeho chápání se ve společnosti liší. Vybrala jsem si toto téma, protože se sama již několik let zamýšlím nad postavením otců ve společnosti, nad jejich chováním a jednáním. Avšak tato záležitost se týká úplně každého z nás. Má práce charakterizuje důležitost rodičovství i otcovství, popisuje jeho vývoj a sociologické pohledy na něj. Dále se zabývá oblastmi jako je otcovská identita či otcovská role, vztahem otce s dětmi obou pohlaví, genderové chápání a aktivní rodičovství. Dalšími řešenými pojmy je například aktivní otcovství, otec v rodině, otec a dítě, gender a otcovství, historie otcovství, legislativa. K řešení těchto otázek jsem zvolila jak odbornou literaturu z oblasti sociologie, psychologie, pedagogiky a dalších příbuzných věd, tak i internetové publikace, články, časopisy, výzkumy a hodnocení. K mému překvapení se otcovstvím zabývají publikace ale také hnutí a organizací, konají se přednášky i konference a toto téma bývá často součástí širšího okruhu témat z oblasti rodinné či genderu.

Teoretická část má za úkol poukázat na problematiku otcovství a její úskalí, ale také na její historii a celkový vývoj až do dnešní moderní doby. Má za úkol osvětlit a konkretizovat tuto problematiku, protože si myslím, že většina lidí si pod pojmem otcovství představí jen velmi omezený výčet informací a skutečností.

V praktické části mé bakalářské práce se budu zabývat výzkumem. Cílem výzkumu je poodhalit, jak dnešní muži chápou a vnímají otcovství a jak se toto vnímání otcovství odráží v jejich reálném životě. Dále chci zjistit, jakou hodnotu pro ně představuje dítě, jakou důležitost přikládají úplné rodině a zda je v tomto směru ovlivnilo prostředí rodiny, ve které vyrůstali.

Ve své práci jsem zvolila kvantitativní metodu zkoumání, tedy dotazování pomocí vypracovaného dotazníku. Pro účel toho zkoumání jsem si stanovila čtyři hypotézy, které následně jednoduše ověřím. Dotazník je určen pro muže od 18 let bez ohledu na jejich vzdělání, náboženskou či národnostní příslušnost. Porovnávat budu jednotlivé věkové skupiny tak, jak se respondenti zařadí do věkového rozmezí, ale také podle jejich rodinného stavu.

1 VÝVOJ A SOCIOLOGIE RODINY A OTCOVSTVÍ

Sociologie se od počátku 19. století rozvíjela jako velký intelektuální projekt spjatý s rozpadem tradiční společnosti na evropském kontinentu a jeho kulturou. Rodina byla dlouho dobu uváděna především jako morfostatická instituce, tedy zařízení, jehož primárním účelem je vyvářet soukromý prostor, který chrání své členy před okolním světem, nemění svůj tvar ani vnitřní uspořádání, ačkoli tím vývoj ani pokrok nikterak nebrzdí. Naopak. Svou stabilitou brání společenský systém před chaosem a zhroutilím. Rodina měla funkci stabilizujícího momentu a toto přesvědčení vládlo v sociologie celé 19. a ještě přes první polovinu 20. století. Už v 19. století se ale díky Karlu Marxovi tato teorie začala otřásat (Možný, 1999).

1.1 Sociologie současné rodiny

„Rodina je tradičně pokládána za instituci tvořící základ či symbolickou kotvu společnosti. Přesto ale málokterá instituce doznala tolik změn jako právě rodina, ať už ve své formě nebo ve funkcích, jež má naplňovat a jež se významně odlišují v čase a prostoru. Žijeme v době, kdy se již nejméně 40 let soustavně hovoří o krizi rodiny, o jejím rozpadu a nestabilitě. Zdá se ale, že místo toho, aby rodina skutečně zanikla, jen mění svou podobu, tak jak to udělala již mnohokrát v minulosti" (Dudová, 2008, s. 14).

Chceme-li určit rok, kdy se datuje vznik sociologie rodiny, je to rok 1855, kdy byla vydána studie 36 hornických rodin Evropští dělníci od Frédérica La Playe. U nás se v tomto období sociologií rodiny zabýval Tomáš G. Masaryk (1850-1937) (Možný, 1999).

Singly (1999) tvrdí, že i přes různé teorie, které říkají, že rodina prochází každý měsíc, každý rok nebo každých deset let „revolucí“, nacházíme rysy, které charakterizují rodinu na konci 19. století, i o sto let později. Jedním z těchto rysů charakterizující proměnu rodiny je „privatizace“, protože se při určování kvality rodiny více zdůrazňuje kvalita interpersonálních vztahů uvnitř ní a „socializace“ (Singly, 1999). Během 20. století se rodina stala prostorem, kde si jednotlivci chrání svou individualitu. Rodina se zmenšila, oprostila se od společenských tlaků a pravidel, od okruhu příbuzných ale zároveň se stala současnou více závislou na státu, větší nezávislost na okruhu příbuzných a větší nezávislost manželů na rodině (Abc feminismu, [online], 2004). Avšak tím se nevylučuje vytváření společných zón, jakéhosi „bytí pospolu“ a jako příklad uvádí konverzaci u rodinného stolu, která členy rodiny

stmeluje i při zachování jejich odlišností. Tato intimita má ale svou skrytou tvář a tou je zvýšená kontrola soukromého života státem (Singly, 1999).

To, že se moderní rodina stává stále více individualizovanou řeší ne jeden autor. „Současná rodina skutečně může být označována za nestabilní...Nestabilita rodiny je ovlivněna mnoha demografickými faktory a z velké části je důsledkem proměn funkcí, jež má rodina pro své členy naplňovat, a potažmo proměn prostředí, ve kterém funguje...objevuje se rodina moderní, zdůrazňující nutnost milostného vztahu pro vznik manželství, což vede k silné destabilizaci instituce manželství" (Dudová, 2008, s.14-15). Musíme si také uvědomit, že stále větší význam mají domácnosti různých typů nesezdaného soužití či života mimo rodinné svazky, rodiny homosexuálů a adoptivní rodiny lesbiček. Z toho vyplývá, že jednotná sociologická teorie rodiny dnes neexistuje stejně tak, jako neexistuje jednotná „rodina" (Možný, 1999). „Snižuje se stabilita manželství a také byl zákonem umožněn rozvod vzájemnou dohodou...Šťastná rodina je dnes méně přitažlivým ideálem. Důležité je, aby byl člověk šťasten sám za sebe. 'Já' dnes převažuje nad 'my', ale 'já' nevyžaduje zánik manželství nebo rodiny-právě naopak. Příkladáme zřejmě stále větší význam uznání své vlastní existence druhými lidmi a potřebujeme stabilního a pro nás významného druhého člověka. Současně však vynášíme do popředí hodnoty nezávislosti a osobní autonomie" (Singly, 1999, s.90-93).

1.2 Vývoj rodičovství

Stejně tak jako rodina tak i rodičovství, jež je její nedílnou součástí, prochází změnami. A to nemalými. Nelze se domnívat, že dnes má stejnou podobu jako před sto lety ani očekávat, že tehdejší uplatňované principy a metody opět spatří světlo světa v tak širokém měřítku, jako tomu bylo kdysi. Doby, kdy děti svým rodičům vykaly a dobrovolně na nich přenechávaly výběr partnera, jsou dávno pryč. Posunuje se hranice vstupu do manželství a pokud vůbec páry do manželství vstupovat chtějí, narození prvního potomka odkládají. Český statistický úřad uvádí, že v roce 2011 dosahoval průměrný věk při vstupu do prvního sňatku u mužů 32,4 let a u žen 29,6 let. Zvyšující se věk vstupu do manželství a vyšší věk rodiček potvrzuje a vysvětluje i Český statistický úřad- „Změny ve vývoji porodnosti a plodnosti jsou vysvětlovány teorií druhého demografického přechodu, jenž v západoevropských zemích probíhal od druhé poloviny 60. let do konce let 80. a jenž v zemích střední a východní Evropy

nastoupil s plnou silou až po roce 1989, kdy se do demografického vývoje ještě promítly důsledky hlubokých změn ve společnosti a důsledky ekonomické transformace. Postupem času se ztratila provázanost mezi sňatkem a rozením dítěte. Uzavírání sňatků a rození dětí se odkládalo do vyššího věku, což způsobilo výrazný pokles úrovně plodnosti a růst průměrného věku matek při narození dítěte v průřezových ukazatelích" (Český statistický úřad, [online], 2011). Dále uveřejňuje, že nejstaršími byly mezi rodičkami ženy rozvedené, kterým v roce 2010 bylo průměrně 34,1 roku, vdaným ženám bylo při porodu průměrně 30,7 roku a průměrný věk svobodných rodiček činil 27,0 let (Český statistický úřad, [online], 2011).

V případě, že se dítě sezdanému či nesezdanému páru narodí, vztahy mezi rodiči a dětmi prošly také velkou přeměnou. Jak uvádí Singly (2000), vedle cíle předat potomkům hodnoty a vzory, podporovat je a předat jim vzdělanostní kapitál, objevuje se dnes nový cíl. Ten souvisí s růstem individualizace ve společnosti a jejími novými hodnotami- a sice rozvoj osobnosti dítěte, jeho pohoda, tvorba osobní identity, seberealizace. Zároveň ale přiznává, že je pro rodiče obtížné jednat tak, aby respektováním přirozenosti dítěte neškodili jeho studijním výsledkům a naopak a poukazuje na to, že ke splnění tohoto cíle je zapotřebí spokojených a vyrovnaných rodičů odproštěných od rolí či statusů. Postavení dítěte se zásadně změnilo, dítě se stalo partnerem hodným respektu a rodičovství záležitostí vyžadující vysokou odbornost a tak není překvapením, že rodiče získávají pocit, že dělají vše špatně (Singly 2000, in Dudová, 2008). Rodičovství se stává stále zodpovědnějším úkolem. Rodiče jsou povinni milovat své dítě a udělat maximum pro jeho rozvoj. Čím více však věnuje matka dítěti času, tím méně času má na partnera a tak dítě partnery spíše rozděluje, než aby je spojovalo. Dnešním párem se tak stává právě matka a dítě (Beck, Beck-Gernsheim 1995, in Dudová, 2008).

1.3 Vývoj otcovství

Velký sociologický slovník odkazuje při vyhledání pojmu otcovství na pojem otce a příbuzenství. „Otec- většinou dominantní role uplatňující se v rodině, v celém systému příbuzenství (i ve variantách 'praotce', 'stařešiny', 'otce rodu') a do jisté míry i v analogických strukturách některých společenských skupin, kde je s jeho postavením, autoritou a mocí spojen princip paternalismu. Primární roli otce zkoumá zejména sociologie rodiny, a to komplementárně s rolí matky. V sociologii a sociální a vývojové psychologii je

tematizována role otce a význam otcovství ve výchově a socializaci a v souvislosti s tím otec jako předmět identifikace a model chování pro syna, někdy i dceru" (Maříková, Petrušek, Vodáková, 1996, s. 744).

Otec je na světě již tisíce let. V historických společnostech převládá patriarchální monogamní rodina, jež je produktem kultury. Kultura nám dala otce a otcovství přineslo jistou kulturu, čímž jsme se vymanili ze zvířecího světa. Evoluce ale musela pracovat dlouho. S objevením se primátů přichází základ kultury, která sleduje mateřskou cestu, avšak samci dodávají stále jen to nejjednodušší: sperma. Smyslu nabývá jen jejich existence ve vztahu ke skupině, ta představuje genetickou banku nové generace. Otcovství je tedy jakýmsi programem a záměrnou volbou. Ruku v ruce s během staletí se mění i podoba primátů a na konci se z proudu vývoje vynoří jako člověk a mění se nejen jeho fyzická konstrukce. Právě zde lidstvo vynalezlo monogamní rodinu a otcovství, v paleolitu. Ale důkazy jsou jen velmi chatrné. Jen těžko můžeme zjistit, zda prehistorický člověk objímal ženu, avšak počátky rodinného života můžeme spatřit z dob prvních sídlišť a maleb. Ruce matek byly zaměstnány dětmi, zatímco mužům připadlo obstarávání potravy a ochrana. Od této chvíle se mohli začít nazývat otci (Zoja, 2005). Od těchto prehistorických dob se přes všechna historická období změnilo mnohé a některé záležitosti se staly biologickou daností, dědičnou dispozicí a jakousi zakódovanou informací, jejichž kořeny můžeme pozorovat právě již u našich nejstarších předků.

1.3.1 Nový otec?

Ale jaké je otcovství dnes? Můžeme ho spatřit ve více podobách, z toho však ty nejdůležitější jsou právě dvě zcela odlišné a extrémní. Na jedné straně otec ochotný věnovat se dítěti maximálně, na straně druhé otec chybějící. To potvrzuje J. Plecka (Pleck 1987) a říká, že otcovství prošlo etapami od autoritářského morálního učitele, přes vzdáleného otce-živitele a mužský rolový model až k dnešnímu „novému“ otci a „novému otcovství“, pečujícímu a angažovanému ve výchově dětí už od jejich nejútlejšího věku. V souvislosti s veřejnou diskuzí na toto téma a značnému počtu sociologických prací, které se tímto zabývají, došlo k polarizaci reprezentací otcovství a v současnosti stojí na jedné straně „nový otec“ a na straně druhé nepřítomný, nezodpovědný otec neplnící svou roli. Jeho tvrzení potvrzuje i Zoja (2005) - Během posledních pár generací se změnilo vše (Pleck 1987, in Dudová, 2008). Otec pozbyl své vydobyté funkce a objevila se nová dvojice: otec s malým dítětem (Zoja, 2005).

Postupně se opouští od dogmat z minulosti, společnost se uvolňuje směrem k akceptaci různých pojetí otcovství i jeho prožívání, ačkoli do jisté míry přetrvávají i některé náhledy a postoje k otcovství, které můžeme nazvat tradičními. „Nový otec“ bez obtíží přebírá pečovatelskou úlohu rodičovství a není v opozici s ženskou identitou. Bylo by bláhové si myslet, že takový otec je jakýmsi prototypem, který ve společnosti převládá. Jedná se spíše o určitý návod či vzorec. Ženy se stále více zasazují o rovnou dělbu všech povinností, včetně rodičovských úloh a otcové více uvažují o povaze svého vztahu s dítětem a chtějí dosáhnout co možná nejlepšího. Avšak mohou se i dnes setkat s negativními reakcemi a to především z řad svých vrstevnických mužských skupin (Aktivní otcovství, [online], 2008).

Vyvstává otázka, zda tímto muž může něčím posloužit dítěti a nestává se tak jen „novým partnerem“ pro svou partnerku. Tím se ale vzdává čehosi starého a dochází k „otcovskému paradoxu“ (tlak a roztržštěnost mezi dvěma zákony), kdy muž ke své celistvosti musí být zároveň bojovníkem i otcem. Na rozdíl od matky nemůže dělat jen jednu z těchto věcí. „Dnešní otec odkládá šat, jenž mu oblékla společnost, metafyzika a historie. Jeho nahota je oceánická, intimní a svobodná jako symbióza. Společnost se rozhodla sundat Hektorovi brnění, aby neděsil svého syna. Dítě už nebude mít strach. Ale bude mít ještě otce?“ (Zoja, 2005, s. 218). Na druhé straně to s otcem vypadá jako s podnikem v krizi: má špatnou pověst, jeho akcie klesají. Muž rezignuje, vyhýbá se manželství a otcovství. Degraduje se na zvířecí úroveň a touží instinktivně po páření se samicí, ale bez vztahu či otcovství (Zoja, 2005). „Ve skutečnosti ‘nový otec’ ani nechce být vnímán jak výhradně pozitivní postava. Svůj život začal jako neschopný budižkničemu, v 19. století se z něj stal nezodpovědný opilec. Stejně jako byla ‘nová žena’ kdysi obviňována ze ‘sterility’ a ‘neženskosti’, u ‘nového muže’ (a nového otce) se pravidelně pochybovalo o jeho sexuální orientaci. V 50. letech minulého století přetrvával názor, že se u dětí ‘submisivních’ otců rozvine schizofrenie nebo homosexualita...” (Burgessová, 1997, s.28).

„Otcové, a muži vůbec, jsou v mnohem větší míře než matky a ženy patologičtí a kriminální. Muž se může stát neotcovským mnohem snáze než matka nemateřskou“ (Zoja, 2005, s. 24).

„Francouzská spisovatelka Elisabeth Badinter ve své knize zdůrazňuje, (...) že kulturně je součástí dobrého mateřství velmi úzký tělesný vztah s dítětem. Identické chování v případě otce může být vnímáno jako pokus o zneužívání dítěte. Má-li mít otec srovnatelný tělesný vztah s dítětem, a Badinter se domnívá, že ano, potřebuje k tomu podporu a svolení své partnerky“ (Chvála otcovství, [online], 2012).

„(...)Allen se nestyděl za sexuální poměr s adoptovanou dcerou své partnerky-dívkou o více než polovinu mladší. Jejich rodina se rozpoltila vzájemným obviňováním z incestu. U tak mimořádně vnímavého muže je toto jednání velice smutné. Ale, jak byl svět nucen konstatovat, „takový už je muž nového věku" "(Biddulph, 2007, s. 30-31).

Stále více dětí žije odděleně od jednoho z rodičů, většinou otce. Z toho je zřejmé, že otcovství se stává velice problematické. Konzervativní kritici mají za to, že nepřítomný otec v rodině je jeden z nejhlavnějších sociálních problémů, protože je příčinou mnoha dalších problémů (Mc-Lanahan 1998; Gallagher 1998, in Dudová, 2008). Například horší materiální a rodinné podmínky, horší školní výsledky, za které jsou děti u nás trestány nejčastěji. Vytrácí se konkrétní podoba i obraz otce. Potomci jsou od rodičů, a zvláště od otců, vzdálení. Otcové jsou přítomni jen minimálně nebo od rodiny odešli úplně. Otec může poskytnout stále více peněz, ale čím dál méně času (Matoušek, 2003). „Penězi platí život svých dětí, ale v jejich životech je sám platný málo" (Zoja, 2005, s.191).

V 70. letech 20. století chtěla hračkářská společnost Mattel uvést panenky „The Heart Family" představující rodinu. Rodina se skládala ze dvou dětí, matky a otce. V rámci průzkumu se sledovalo, jak na ně děti reagují. Děti panenku otce odložily a hrály si pouze s matkou a dětmi. Na dotaz, proč tak učinily, odpovídaly, že táta je v práci a hračky si dále nevšimaly. Otec a jeho práce pro ně neměla žádný význam a z her ho vynechávaly (Biddulph, 2007). Můžeme jen hádat, jak by podobný pokus dopadl dnes. Domnívám se, že podobně, ačkoli vnímání každého dítěte je absolutně individuální. Možná, že v situaci, kdy je otec většinu času doma nepřítomen zaleží také na matce a na tom, jakým způsobem a jak často dětem otce připomíná, zda o něm s dětmi během dne mluví, připomínají si ho nebo mu telefonují a podobně. Jaký obraz o nepřítomném otci matka dětem předkládá, jakou vytváří atmosféru po odchodu otce do zaměstnání může také z velké části ovlivnit dětskou psychiku a v neposlední řadě vztah k otci.

2 OTCOVSKÁ IDENTITA

Co to znamená být otcem? Kdy je vhodný čas na to začít se cítit jako otec? To je u každého muže individuální a je celkem jisté, že jsou muži, kteří se tak nikdy ani cítit nechtěli. Avšak při narození potomka se tomu nevyhnuli. Na rozdíl od otcovské role se před otcovskou identitou nelze skrýt. Nevztahuje se k dalším osobám, ale k jedinci jako takovému, k samotnému otci a k jeho „já“. Je velmi smutné, v kolika případech se otcové o potlačení i jen myšlenky na to, že existuje jejich biologické dítě, snaží a s identitou otce se nedokáží nebo nechtějí ztotožnit za žádnou cenu. Na druhou stranu z tohoto tvrzení logicky vyplývá otázka, zda to smutné skutečně je a zda by byl takový otec pro dítě nějakým přínosem, zda by mu spíše svou nechtěnou a nestabilní přítomností neublížil více než záměrnou a trvalou nepřítomností.

Chovat se a být jako otec neznamená jen chovat vůči dětem určité povinnosti a mít s nimi vztah. Otcovství se vždy podílí na formování mužovy osobnosti a v neposlední řadě na utváření jeho otcovské identity. Otcovská identita zahrnuje představy o obecném otcovství, ale hlavně představy o mužově konkrétním osobním otcovství. Podílí se na ní významně také vztah s vlastním otcem, kdy se muž staví jeho místo a pozitivně či negativně se vůči němu vymezuje. Otcovská identita se od otcovské role liší. Otcovská identita se vztahuje pouze k otci na rozdíl od role, která má co dočinění se vztahem otec-dítě. Muž si může svou otcovskou identitu zachovat i v případě, že dítě o jeho existenci netuší a on není v otcovské roli nijak aktivní. Potvrzuje Dudová ve své knize a dodává, že tato identita není nehybná a jednou daná. Zda a do jaké míry je otcovská identita pro muže centrální ovlivňuje jeho změny chování a prožívání během otcovství. Je také silně spojena s maskulinitou (mužskou identitou), jelikož být mužem v naší kultuře znamená možnost stát se otcem a s tím spojené vlastnictví spermatu a penisu jako další podmínka. Muži akceptující novou formu otcovství balancují mezi svou mužskou a otcovskou identitou (Dudová, 2008).

Toto tvrzení potvrzuje Zoja (2005), který píše, že ten, kdo má dvě identity, které se nepodařilo sjednotit ani evolucí ani kulturním vývojem, je muž. Na jedné straně otec, na druhé straně samec-dárce spermatu. Žena dostává během vývoje dvě oddělené osobnosti (jedna, ochotná k pohlavnímu styku, a druhá, pečující o děti) právě proto, že se muži své dvě identity nikdy sjednotit nepodařilo a touto projekcí svého problému potvrzuje neschopnost stát se definitivně celistvě otcem.

Odkaz a pomoc musíme hledat v dějinách...(Zoja, 2005, s. 252-258). „Máme svou identitu, ale jestliže jsme otci a neznáme historii otcovství, bude naše otcovská identita ještě slabší, než již bez toho je. (...) jako Američan, který neví nic o indiánech nebo o Georgi Washingtonovi.(...) Může zajisté žít i bez těchto znalostí, ale nemá tušení, proč patří právě ke svému národu, a ne k jinému. Otec, který nic neví o společenství otců, jehož je součástí, nebude mít otcovskou sebejistotu" (Zoja, 2005, s. 257-258).

2.1 Sociální a biologické otcovství

Mater semper certa, pater numquam.

(Matka je vždy jistá, otec nikdy.)

Toto známé úsloví platilo dlouhá léta. Postupem času však vědci přišli na způsob, jak s 99,999% jistotou a tedy spolehlivě určit biologického otce dítěte. Testem DNA. Díky tomuto testu se již mnohým tatínkům ulevilo a mnohým také přitížilo. Ačkoli toto úsloví dnes již pozbývá na platnosti, je skutečně tak důležité znát biologickou podstatu věci? Anebo lépe, je biologie a pokrevní pouto otce s dítětem podmiňující k jejich lásce? Domnívám se, že nikoli. Domnívám se, že k tomu, aby se muž stal dobrým otcem, nestačí být anebo také nemusí být otcem biologickým. A mnohé teorie souhlasí. Avšak jak podotýká Singly (1999) existují stále i teorie, kde je důraz kladen primárně na pokrevní vazby a příbuzenské vztahy (Singly, 1999).

Na druhé straně od teorií, které sázejí na biologickou důležitost, existovaly již od dob římské říše v křesťanské kultuře teorie, které tvrdily, že stát se otcem znamená stát se jím více v sociální než biologické rovině. Slovo otec má význam spíše někoho, kdo je ochoten své otcovství uznat, zavázat se, že se o dítě postará například sňatkem s matkou (Burgessová, 1997).

Otcovství se nepojí s určitými fyzickými způsoby chování jako mateřství ani nenavazuje na zvířecí charakteristiky, byť i ve společensky přijatelné formě. Je to vědomé rozhodnutí a symbolizuje definitivní konec čistě zvířecího způsobu života a předpokládá schopnost reflexe. Platí, že k otcovství nestačí zplodit dítě, jak je tomu u mateřství. Otcovství je jasným vyjádřením vůle a rozhodnutím, a to nutně vyžaduje adopci i biologického a právoplatného

dítěte. Biologický vklad v podobě genů k zajištění otcovství nestačí. Muž sice dítě s partnerkou zplodí, ale donošení přenechává matce. Tím pádem pro něho zmizí v matčině lůně a tak rozdíl mezi adoptivním a biologickým otcem nehraje při setkání s dítětem žádný význam. To, co po narození před sebou vidí je pro něj naprosto novým tvorem, pro otce jsou sperma a dítě dvě odlišné věci. Muž se nestává otcem fyzickým zplozením, ale až když se s dítětem setká. Po setkání musí následovat adopce, která se liší od presociální symbiózy matky a dítěte (Zoja, 2005). To potvrzuje i výrok otce, který se vyjadřuje ke vztahu ke svým čtyřem dětem v knize A. Burgessové-

„ Ano, moje nejstarší dcera je nevlastní. Vzal jsem si její matku, když jí byly asi tři měsíce, takže jsem nebyl u porodu, ale tak či onak jsem s ní byl prakticky po celý její život. A jen tak mezi námi, mám ji ze všech svých dětí nejraději.“
(Burgessová, 1997, s. 82)

Otcovství nevzniká ani při narození potomka, nýbrž postupně krok za krokem ve vztahu otec a dítě. Otec přejímá odpovědnost za jinou živou lidskou bytost ne instinktivně jako matka, ale zcela dobrovolně. Vzájemně se objevují a tím postupně rozvíjejí svůj vztah. Otec nezískal schopnost otcovství od přírody, musí se mu během života postupně učit. Je psychologickým a kulturním výtvozem (Zoja, 2005). V nedávné době se začalo hovořit o takzvaném „otcovském mozku“. Výzkumy sice nejsou v tak pokročilé fázi jako u „mateřského mozku“, ale prozatímni poznatky svědčí v jeho existenci. Ačkoli pokusy byly prováděny pouze na zvířatech, konkrétně myších, bylo prokázáno, že samci své potomky poznají pomocí čichu podobně jako samice, matky. Můžeme tedy říci, že mozek otců prochází po porodu podobnou přestavbou, jakou prochází po porodu „mozek mateřský“ (Petr, [online], 2011).

2.2 Otcovství v legislativě

V tom základním, co může společnost od rodičů vyžadovat ve smyslu starosti o dítě se ve všech kulturách shoduje: každé dítě má nárok na to, aby mu jeho matka a otec zajistili a poskytli základní výživu, oblečení, zdravotní péči, ubytování a přístup ke vzdělání takovému, aby ho jeho nedostatek nevykloučoval v dospělosti na okraj společnosti. Hovoříme o tzv. *tezi minimálního zaopatření – Minimum Provision Thesis* (Možný, 1999). To potvrzuje i Zákon o rodině, který udává, že rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, která zahrnuje zejména péči o jeho zdraví, jeho citový a tělesný vývoj, rozumový a mravní vývoj (§31, odst.1a). Zákon o rodině je psaný soubor norem ustanovující jasně povinnosti otce. Pokud dané normy nerespektuje, může ho právní systém otcovství zbavit a to i proti jeho vůli. Stejně tak mu může otcovství i připsat (Dudová, 2008). Zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost závažným způsobem, soud jej rodičovské zodpovědnosti zbaví (Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., §44, odst. 3).

2.2.1 Otcovská dovolená?

Rodičovský příspěvek v současné době činí 220 000 Kč. Mateřská dovolená je běžnou praxí, však neexistující pojem otcovská dovolená se nahrazuje pojmem rodičovská. V České republice samostatně zakotvená otcovská dovolená prozatím neexistuje. Od roku 2001 ji však otcové využívat mohou (Gender studies o.p.s., [online], 2012). S touto možností počítá i Zákoník práce - K prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku 3 let (Zákoník práce č. 262/2006 Sb., §196 Rodičovská dovolená).

Od ledna 2008 platí, že do cca pěti měsíců dítěte se rodičovská dovolená pro muže řídí stejnými pravidly jako mateřská, to především znamená, že muži-otcové mají v této době právo na stejnou ochranu pracovního místa jako ženy a během těchto pěti měsíců by měl dostávat ekvivalent tzv. peněžité dávky v mateřství. Od 1. 6. 2007 odpadla povinnost přihlašovat dobu strávenou na rodičovské dovolené do důchodového pojištění, avšak hranice pro odchod do důchodu podle počtu dětí, o které pečovali, se jim na rozdíl od žen, nesnižuje. Ačkoli mají muži stejné či podobné podmínky k čerpání rodičovského příspěvku, mužů na rodičovské dovolené je v České republice zhruba 1% (Aktivní otcovství, [online], 2008).

Prvním státem, který rodičovskou dovolenou začal využívat, bylo v roce 1974 Švédsko. Zde zavedli tzv. Parental Leave Act. Počet otců, kteří nastoupili na rodičovskou dovolenou, rostl velmi pomalu, avšak v roce 2006 to bylo již kolem 90%. Můžeme doufat, že i u nás se postupem času takovým číslům přiblížíme, ale dnes jsou osobami primárně pečujícími o děti stále ženy (Gender studies o.p.s., [online], 2012). Placená rodičovská dovolená má ve Švédsku celkovou délku 480 dní. Z toho je 60 dní vyhrazeno pro otce a 60 pro matku. Zbýlých 360 dní rodiče čerpají dle vzájemné dohody. Rodičovský příspěvek tvoří 80% předchozího platu po dobu 390 dní. Zbýlých 90 dní je poskytován příspěvek zhruba 18 € na den (Kundra, 2009).

3 OTCOVSKÁ ROLE

Sociální role je definovaná jako očekávaný způsob chování vázaný na určitý sociální status (Maříková, Petrušek, Vodáková, 1996, s. 943). Co si pod otcovskou rolí tedy představit? Souhrn takového chování, jaké je očekáváno od osoby, která zastává status otce a má tedy sociální pozici „otec“. Každý člověk zastává v životě více sociálních rolí zároveň a všechny tyto role existují jako role ovlivněné vzájemnou interakcí. I otcovská role se tak proměňuje v závislosti na ostatních mužských rolích- například s rolí manžela, syna, přítele, zaměstnance, kolegy atd. Podobně jako ostatní role i roli otcovskou můžeme rozdělit do více dimenzí- být otcem znamená být živitelem a ochráncem rodiny, učitelem a vychovatelem svých potomků, kamarádem a partnerem, hlavou rodiny a pečovatelem, autoritou atd., přičemž způsob, jakým plní muž svou otcovskou roli, závisí na pořadí, v jakém pořadí preferuje jednotlivé dimenze (Dudová, 2008).

3.1 Komparace role otce a matky

Moderní rámec rodiny předpokládá otcovu přítomnost, citovou blízkost a jeho zapojení v péči o dítě, popřípadě o domácnost. Tradiční normy otcovství silně souvisejí s profesní sférou, moderní normy se naopak snaží přiblížit otcovství k mateřství, ale podíl otců na péči o dítě a stejně tak domácnost je stále výrazně nižší než podíl matek. Matka musí zajistit a zabezpečit většinu aktivit spojených s rodičovstvím. Otcovská angažovanost se zvyšuje po boku matky, společně s ní nebo místo ní, pokud není ona momentálně přítomná. Otcovství a mateřství představují vztahové konstrukty, které chápeme jako protikladné a komplementární navzájem a tak jsou matkám a otcům připisovány odlišné a nezaměnitelné rodičovské role, které jsou neustále přeměňovány podle jejich každodenních interakcí (Pečující otcové, [online], 2009).

„Rozdíly mezi mateřskou a otcovskou péčí přetrvávají; profesionální život stále pro většinu mužů stojí na prvním místě a čas, který věnují péči o domácnost a každodenní péči o dítě, se zvyšuje jen nepatrně. Pokud se otec věnuje dětem, jedná se o tzv. kvalifikované

rodičovské úkony (učení, hra, uspávání), zatímco nekvalifikované úkony (strava, praní prádla, každodenní údržba) stále zůstávají na matce" (Hurstel, 1996, in Dudová, 2008, s. 43).

Otec se sice dítěti přibližuje, ale nestává se stejně blízkým jako matka. Stále ve větší míře zastává roli živitele a autority, není pro děti k dispozici jako matka, angažuje se především vedle jejího boku a má jen málo blízkých osobních vztahů s dětmi. Matka zastupuje otce před dětmi v době jeho nepřítomnosti (Singly, 1999).

Matka je ve své mateřské roli posuzována především podle toho, jak se chová k dětem, což je těžký úkol, avšak je předem vymezený a jasný. Namísto toho otec je posuzován nejen ve vztahu k dítěti, ale také ve svém jednání a vztahu ke společnosti. Od otce se žádá, aby své potomky naučil žít ve společnosti a dvojice otec-dítě se řadí do skupiny alespoň tříčlenné. Vazba matka-dítě má výlučný charakter a je uzavřená, zejména na začátku. Otec je k dětem i společnosti agresivnější než matka, což přisuzujeme jeho skutečné původní podstatě, nikoli osobní patologii. Je to právě matka, kdo postupně přejímá stále více vlastností patřících otcům a to nejen proto, že společnost vnímá absenci otců a nechce jej ztratit nadobro, ale také proto, že je pro ni mnohem snazší obsáhnout psychologii otce než obráceně. Tento fakt přejímání otcovských rysů není až do adolescence dětí tak znatelný. Rodiny s jedním rodičem, matkou, nejsou samy o sobě patologické, ale v dospívání dětí nastává problém: nejsou-li tyto děti chráněny pevnou sociální sítí, často se připojují k různým partám a gangům (Zoja, 2005).

3.2 Transformace otcovské role

„Svět bez mužů by byl světem plným tlustých, spokojených žen!"

... „a notně zpackaných dětí." (Biddulph, 2007, s.90)

Otcovství se stejně jako celá instituce rodiny proměňuje. Z autoritářského a institucionálního otcovství se stává otcovství vztahové a dobrovolné. Otec je blíže dítěti a dítě je partner, s kterým je třeba vyjednávat a respektovat ho. Kult mateřství byl ale uznávaný dlouhou dobu. Otec měl především roli živitele, byl bez vlivu na psychologický vývoj dítěte. Dnes víme, že tato domněnka není správná. Evropská psychoanalytická teorie přiznala ve 40. letech 20. století otci důležitost a podle ní je pro zdravý psychický vývoj dítěte nutná alespoň symbolická představa otce (Dudová, 2008).

Pravděpodobně prvním krokem k tomu stát se úspěšným otcem je zbavit se některých vzorců chování. Přestože byly nedokonalé a omezené, jsou v hlavách otců uloženy jako mapy. Čtyři typy takzvaných špatných otců uvádí Biddulph (2007) :

- Muž-král- takový muž tvrdě pracoval a po návratu domů se nechal obskakovat. Měl ženu-sluzku a děti. Ze svého křesla vládl celému domu. Jeho jedinou výchovou bylo udílení trestů nebo odpuštění.
- Kritický otec- takový otec je sice aktivní, ale záporným způsobem. „Líp už to neumíš?“, „Nedokážeš nic udělat dobře?“. Je plný urážek a poháněný vlastní frustrací a zlobou.
- Pasivní otec- přenechal všechny povinnosti i kompetence své ženě. Také šefovi, dětem, vládě atd. Ztratil kuráž a více ji nehledal. Při řešení problému utíká k novinám, do dílny, alkoholu. Do rodinného života se nikdy vlastně nezapojoval.
- Nepřítomný otec- schopný, možná i mocný muž, ne však ve své rodině. Věnuje se kariéře. Chová se sice poměrně zdvořile a mile, ale na sportovní zápas svého syna se nikdy podívat nebyl, ani na školním koncertě své dcery

„Termíny jako ‘úpadek otcovské moci’ či ‘vyvlastnění otců’ však symbolizují spíše nostalgii po předchozím sociálním řádu než konkrétní realitu“ (Ferrand, 2001, in Dudová, 2008, s. 43).

3.3 Otec a syn

Jak již vyplynulo z předešlých kapitol, otcovství a pro mnohé muže ani myšlenka na něj není nic jednoduchého a lehce zvládnutelného. Nelze se stát dobrým otcem podle nějakého manuálu ani se spoléhat na to, že se muž dobrým otcem stane jednoduše ze své mužské podstaty. Což teprve jedná-li se o konkrétní plnění jeho otcovské role v konkrétním osobním a intimním vztahu ke svému dítěti, synovi. Často neví, co si počít a stejně tak synové jsou zmatení a po blízkém vztahu s otcem upřímně touží. Však ani otec ani syn toto přání nevysloví nahlas. „Dnešní otec trpí ‘Izákovým komplexem’ : je kulturně přestárlý a psychicky slepý, nezná už posvátná slova požehnání a nedokáže je v pravou chvíli pronést k té správné osobě“ (Zoja, 2005, s. 229).

V 90. letech 20. století začali spisovatelé poukazovat na to, že v naší společnosti chlapcům a mladým mužům chybí jeden zásadní element: otec, moudré vedení a procesy, které by jim pomohly dospět ve zralé muže. Žijeme-li v mužském těle, musíme se naučit s ním zacházet a to nejlépe od někoho kdo ví, jak zacházet s tím svým (Biddulph, 2007). Od svého otce, od muže, který tuto roli převezme. Však jak píše Zoja (2005) otec dnes postrádá moc a prestiž, která by jej činila pro svého syna dokonalým vzorem. Vede syna jen nepřímým způsobem třeba tím, že mu něco upře. Syny, kteří nezvládli skok do dospělosti, otec nevědomě nepřímo pohrdá. Synové to vycítí a mezi otcem a synem vzniká nekonečný začarovaný kruh pohrdání a neúcty (Zoja, 2005). Objevuje se nový fenomén, kdy synové oslovují své otce křestním jménem a hledají náhradu za ztracenou autoritu, například silnějšího a suverénnějšího kamaráda. A pak je to otec, kdo se snaží získat uznání svého dítěte zpět. Jak? Často pevnější morálkou a větší disciplínou, to je ovšem špatně. Pevnější disciplína se vždy nevyplácí. Chlapce předškolního věku, kteří byli vychovávaní panovačným otcem, nemají ostatní děti rády, mají ve škole více problémů s chováním, jsou asociálnější a méně přizpůsobiví (Burgessová, 2004).

K tomu, aby chlapec vyrostl v muže, potřebuje okolo sebe vzor a pomoc mnoha starších mužů. Otec je emoční most s mužovou mužskostí. Mužovo mužství je nevědomky založeno na mužství jeho otce. Mnoho mužů si se zděšením uvědomuje, jak hluboce jsou v nich otcova gesta, postoje i slova zakořeněna a že jsou stejná jako jejich a chtějí to změnit. Pokud však s otcem ve své mysli budou bojovat, bojují sami se sebou a jedna jejich část je namířena proti nim. Synové se musejí naučit milovat „svého otce v sobě“. Muž nemůže vést úspěšný život, dokud svému otci neporozumí, neodpustí mu a jistým způsobem si ho nebude vážit. Proto je dobré si v určité fázi života promluvit, pochopit důvody a tak sestavit celý obraz. Dokonce, i když se syn se svým otcem nikdy nesetkal, byl alkoholik nebo zneužíval své děti, tak i tehdy na jeho biologickém otci záleží. Musí dojít ke smíření (Biddulph, 2007).

„Mnoho mužů odchází do hrbu s přesvědčením, že jako lidská bytost neobstáli.“ Je to proto, že se jim nedostalo úcty od těch, které milovali - v neposlední řadě úcty od jejich synů, jejichž prostřednictvím jsou spojeni s věčným mužským životem“ (Biddulph, 2007, s. 39).

Přítomnost otcovské figury jako vzoru je tedy pro rozvoj mužské identity nezbytná. Nedostatečná otcovská výchova dává vzniknout dvou odlišným typům chlapců. Jeden,

výrazně posedlý mužností, je agresivní, má rád bojové hračky, nože, zbraně a válečnou techniku. Druhý, „maminčin chlapeček“, má nízké sebevědomí, je plný obav, odmítá zkoušet nové věci, nová prostředí, často bývá terčem posměchu ve škole. Oba tyto typy postihuje stejný problém- postrádají otce (Biddulph, 2007).

3.4 Otec a dcera

„Když jsem se kdysi zeptal své mladší dcery, jaký je rozdíl mezi mnou a maminkou, zamyslela se a řekla: 'Ty máš pindíka.' 'A jinak?' zeptal jsem se jí. A ona zamyšleně zakroutila hlavou a pak řekla: 'Jinak ne.'" (Chvála otcovství, [online], 2012). Takovou zkušenost ale mnoho otců nemá. Dcery jsou si většinou s otcem tak nějak vzdálenější, a pokud mají s matkou dobrý primární vztah, zůstává matka vzorem (Zoja, 2005). Dcery od svých otců potřebují ujištění, pocit, že je otec nezneužije a neuškodí jim, ačkoli je obdivuje a oceňuje. Pokud se kolem ní již od mala pohybují muži a má možnost se s nimi bavit, získává tak pocit jistoty a vlastní hodnoty, takže ví, že „nepotřebuje“ prvního ctitele, který se o ni uchází. Nedocenitelným poznatkem je pochopení mužských slabých stránek a předností (Biddulph, 2007).

Pokud se podíváme do historie, vztah otce a dcery se v mýtech prezentoval jako omezování. Dcery byly drženy v zámčích a komnatách odkud utíkaly. Temnou stránkou tohoto omezování je incest. „Každý večer chtěla dvacet pusinek, ale vůbec v tom nebyl sexuální podtext, chtěla normální polibky na rty. Vzpomněl jsem si na to, co se říká o otcích a dcerách, jestli se tak chová proto, že jsem její otec, nebo proto, že jsem muž, a trápil jsem se s tím. Připadlo mi to divné. Jednou jsem o tom řekl i své ženě a ona na to: 'Jo jo, já vím, dvacet pusinek, já jí je taky pokaždé musím dát, 'Bill, 38 let, 2 děti" (Burgessová, 2004, s. 13). Jedna teorie existenci sexuálního napětí mezi otcem a dcerou popírá, jiná se o ni opírá, ale v potaz tuto problematiku otázku berou všechny, uvědomují si ji a hrozí se jí. Jelikož se ale odvoláváme na mýtus, z něhož vyplývá, že je něco „přirozené“ nabízí se otázka, zda dvě procenta mužů, kteří sexuálně zneužívají své dcery, jen nedělají něco, co zbylých 98% potlačuje (Burgessová, 2004).

Pro kvalitu života dcery je také důležitý vztah otce s matkou. Vycházejí-li spolu rodiče dobře, bude dcera usilovat v životě o minimálně stejně kvalitní vztah. Otcové

dospívajících dcer pociťují také určitou dávku žárlivosti a potřebu dceru chránit. Pokud se oboje pohybuje na rozumné úrovni, je to prospěšné. Musí však na druhé straně hlídat, aby jeho žárlení nemělo sobecký původ a musí počítat také s tím, že jeho dcera odejde sama za svým štěstím, za mužem. Z jeho pohledu nebude nikdy nikdo dost dobrý, ale výběr partnera není však našťastí jeho věc (Biddulph, 2007).

4 AKTIVNÍ RODIČOVSTVÍ

Pojem aktivního rodičovství je pojmem poměrně novým a mnozí si pod ním nedokáží představit nic konkrétního. Rodiče se mnohdy za aktivní považují, ačkoli ne zcela úplně tuší, co toto označení znamená. Ale i informace z tohoto odvětví se kupí a vznikají nejrůznější projekty na toto téma. Například na konci minulého roku se konala v již čtvrtá konference pod záštitou fakulty sociálních studií univerzity Masarykovy v Brně na téma aktivního rodičovství s názvem *Konference Aktivní rodičovství: Je rodičovství těžký oříšek?* (Tisková zpráva konference Aktivní rodičovství, [online], 2012). Ačkoli se objevují stále více alternativní formy rodičovství, stále existuje a převažuje obecně uznávaný model rodičovství, což v České republice představuje na jedné straně ženu, která opustí na dobu mateřské dovolené zaměstnání a pečuje o děti a muže, který se stává živitelem rodiny, tzv. tradiční rodina. Aktivní rodičovství dělí péči o děti mezi partnery rovným dílem a rodiče se stávají nejen autoritou, ale především partnerem a spojencem pro dítě, které chápou jako osobnost již od jeho narození. Pečují o něj nejen po materiální stránce, ale především navazují s dítětem citový vztah již od narození (Aktivní otcovství, [online], 2008).

4.1 Otec Freud

Jakob Freud, otec Sigmunda, se jednou v sobotu pěkně oblékl, vzal si novou čepici a vyrazil se projít na Freiberg. Najednou se proti němu objevil muž. Chodníky byly tehdy úzké jen tak, aby se člověk vyhnul špíně ulice. Jakob udělal další krok, ale nebyl si jistý, kdo má vlastně přednost. Vetřelec byl rychlejší. Se zjevným pocitem převahy srazil Jakobovi čepici do bláta a zakřičel: „Uhni, Žide!“. Jakob tu historku vyprávěl svému synovi a v tomto okamžiku se zarazil, ale malý Sigmund naléhal, aby pokračoval: „A co jsi udělal?“ Otec klidně odpověděl: „Ustoupil jsem a šel pro čepici.“ Pokud můžeme věřit Ernestu Jonesovi, Freudovu prvnímu životopisci, tato epizoda znamenala povahu zakladatele psychoanalýzy. Nedostatek heroismu u muže, který pro něho představoval vzor, jej zasáhl a rozhodl. Freud by možná neviděl v synovi věčného otcova rivala a nekritizoval by monoteistického boha – otce. Později Freud pochopil, že jeho otec stál na stejném rozcestí jako Aeneas prchající z Tróje a musel se rozhodnout, zda bránit svoji čest a riskovat život, anebo myslet na budoucnost, na

svou rodinu a národ? Podle této epizody, které odráží patriarchální tradice, dítě od otce očekává něco jiného, než od matky. Chce pocítit nejen jeho lásku, ale i jeho sílu a moc. Otec nespravedlivý, ale vítězný byl často preferován před otcem spravedlivým, který však ve světě prohrál. Tento paradox zachytil ve svém Králi Learovi Shakespear, když vytvořil prototyp otce, kterého po ztrátě moci a prestiže zavrhl. Malý Sigmund neprojevuje žádný soucit se slabostí svého otce (Zoja, 2005).

Otcovskou a manželskou autoritu muže odvodil jako první z filosofického hlediska Aristoteles. Považoval ji za oprávněnou, jelikož je postavena na přirozené nerovnosti mezi lidmi- nejdokonalejší mezi bytostmi přirozeně rozkazuje ostatním členům rodiny. Také křesťanská teologie vycházející s židovských kořenů, odvolávající se především na text knihy Genezis, ve svém učení upevnila roli otcovské a manželské autority muže, kde z žebra muže bůh stvořil ženu, zodpovědnou za následující hřích představující zkázu pro muže a všechna jeho pokolení. Navzdory tomu, že Ježíš Kristus hlásal, že manželka a manžel jsou si rovni a mají ke svým potomkům stejná práva i povinnosti. Otcovská nadřazenost pokračovala i do antického Říma, muži zde měli absolutní moc nad svými potomky, mohli je dokonce prodat do otroctví nebo je zabít. Tato tradice nadřazenosti přetrvávala mnoho století, zhruba do konce 18. století, kdy se otcovská role začala oslabovat. V 19. století se v průmyslové společnosti z otce stává cizinec a vzdálený živitel a péče o děti i domácnost se stává výsadou matky a tento trend přetrvává i dlouho do 20. století. Následovníci Sigmunda Freuda se zabývají vztahem matky a dítěte a osobu otce opomíjeli, ačkoli Freud ho označil ve svých teoriích za důležitého. Vznikl tzv. kult mateřství, který si značný vliv udržel až dodnes a v naší mentalitě je velmi hluboce zakořeněn. I John Bowlby zdůrazňuje důležitost vazby matka-dítě. V 70. letech 20. století se začíná prosazovat názor, že otcové jsou schopni podílet se a zastoupit aktivity týkající se dítěte v celém rozsahu. Koncem 20. a ve 21. století se objevuje nový typ rodiny a tzv. „nový otec“, kterého jsme popsali v jedné z předchozích kapitol (Aktivní otcovství, [online], 2008).

4.2 Genderové stereotypy

Velký sociologický slovník definuje pojem gender jako termín používaný pro skupinu chování a vlastností formované kulturou a spojené s obrazem muže a ženy. (...) Koncepce genderu zdůrazňuje kategorie kontrastujících charakteristik s označením „feminí“ či „maskulinní“, které odrážejí očekávání spjatá s rolemi muže a ženy (...) (Maříková; Petrušek; Vodáková, 1996). Pojem gender bývá často zaměňován za pojem pohlaví. Ovšem hovoříme-li o pohlaví, máme na mysli biologickou podstatu člověka, neměnnou. Jde o znaky, které odlišují muže a ženu na biologické úrovni. Sociální pohlaví má každý jedinec úředně zapsané (Oakleyová, 2000).

Bylo by nesprávné myslet si, že genderové role jsou ve všech společnostech a kulturách dány stejně. To, že je člověk biologicky mužem nebo ženou lze odhadnout ze vzhledu, zda je tím či jiným pohlavím z hlediska genderu odhadnout nemůžeme právě díky kultuře měnící se v čase i místě (Oakleyová, 2000). Charakteristika genderu je společensky definovaná, patří sem například představy o mužské a ženské kráse nebo o pozici mužů a žen v rodině. Avšak tyto obecně uznávané definice, které jsou bohužel přijímány za obecně platné, správné a normální, nemusí odpovídat potřebám každého jedince, a to ani psychickým ani sociálním (Aktivní otcovství, [online], 2008). Lidé často podléhají tzv. genderovým stereotypům, předpoklům o tom, jak se mají muži a ženy chovat. Tyto stereotypy nevytváříme na základě vlastních zkušeností, ale skrze tradice a společnost. Bez ohledu na to, co je jedincům vrozené, bez ohledu na jejich individuální vlastnosti, názory, bez ohledu na to, co získali výchovou. Největším úskalím genderových stereotypů je předpoklad, že příslušníci jednotlivých pohlaví uznávají stejné zájmy, hodnoty, životní styl (Janošová, 2008).

Velmi silně jsou genderové předsudky spojeny s postavením žen a mužů v rodině. Stále přetrvává ve společnosti přesvědčení, že maskulinita je spojena s veřejnou sférou jejími výhodami a ženy jsou přirozeně spojeny se soukromým rodinným životem (Tereškinas, Reingardiene, 2005). Muž má zajistit finance pro rodinu a primární funkcí ženy je starat se o děti, domácnost a muže. Za tímto tvrzením stojí i většina českých žen, přestože české ženy jsou jedny z nejzaměstnanějších v Evropě. Co se týče hodnotového žebříčku, ženy se od mužů až tolik neliší, jen jsou v oblastech jako je rodina kategoričtější a intenzivněji tuto oblast prožívají (Dudová, 2008).

4.3 Aktivní otcovství

Tatínek vezme děti o víkendu na výlet, zatímco maminka doma uklízí a vaří. Jde se synem na fotbalový zápas a s dcerkou do zoo. Takový obraz tradičního aktivního otcovství dobře známe. V jistém smyslu bývá za aktivní otcovství někdy považováno i to, že otec věnuje většinu svého času do získávání prostředků k zabezpečení rodiny, ačkoli je doma fyzicky nepřítomný. Matka v takovém případě otce „oživuje“ pomocí vět typu „Co by tomu řekl tatínek?“ a podobně (Aktivní otcovství, [online], 2008). Z nového pohledu existuje však i jiná, daleko aktivnější forma aktivního otcovství. Otcovství, kdy jsou mužové prezentováni jako otcové, kteří se jednak aktivně podílejí na výchově svých dětí a na péči o ně, na domácích pracích, které jsou s rodinou spojeny. Mateřská péče je realizována skrze lásku, výchovu a péči, avšak jelikož se matkou žena nerodí, ale stává se jí, může tuto roli převzít kdokoli, kdo je toho schopen, tedy i otec. Podle mnohých výzkumů jsou otci schopni vykonávat běžné pečovatelské aktivity stejně jako matky za předpokladu, že jsou oba rodiče schopni odmítnout tradiční model genderových rolí. Pokud je otec primární pečující osobou nebo i jen osobou spolupěčující o dítě, tyto rozdíly mezi rodiči se stírají (Pečující otcové, [online], 2009).

Zoja (2005) popisuje tento jev jako „mateřštění mužů“. Takový muž chce být něžný a pozitivní, vyměňuje dítěti plenky a zdá se mu, že je zcela imunní vůči každé kritice. Toto vítají hned další dvě skupiny. Tou první jsou muži, kteří o takovou roli vůbec nestojí, ale podporují ji, protože se domnívají, že oni, „praví muži“, budou žádanější a tou druhou jsou samotné ženy, jelikož jsou rády, že jim muži začínají pomáhat. Zdá se tedy, že „primární otec“ je vítán na všech frontách. Avšak nemusí tomu tak být (Zoja, 2005). Publikace uvádí, že jsou to někdy právě ženy, kdo lpí na starých rolových vzorcích a vyžadují od muže úspěch, který garantuje status i jim. Potom se rády postaví k plotně a veškerý čas věnují dětem (Aktivní otcovství, [online], 2008).

Pečovatelští otcové sdílejí své rodičovství s partnerkou, nejsou pouhými „pomocníky“, za jaké se rádi označují nebo jsou takto označováni právě partnerkami. I tak se stále vedou diskuze o mužově schopnosti v roli primárního pečovatele. Avšak pokud jimi jsou muži z vlastní vůle, rozdíl ve schopnostech starat se o dítě je mezi nimi a matkami velmi malý, vyjma kojení (Aktivní otcovství, [online], 2008).

To, že muž převezme všechny nebo část matčiny povinnosti ze své vlastní vůle a chce tímto konáním pomoci rodině a projevit zúčastněnost a angažovanost je jedna celkem

jasná věc. Ale to, jak se u toho muž cítí, zda je pro něho právě toto dostatečně velkým zadostiučiněním a zda v sobě neřeší ony konflikty rolí, řekněme výhradně mužských rolí, to je věc druhá. Zřejmě neuděláme chybu, pokud se budeme domnívat, že i muž prožívá v takové situaci zmatení. Alespoň ze začátku, což potvrzuje i následující výpověď.

„S mou první ženou jsme se dohodli, že zůstane doma. Ale když jsem se oženil podruhé, starost o domácnost i o děti připadla na mě. Stálo to spoustu zařizování a rozhodně se to neobešlo bez problémů, protože mou ženu někdy vyvede z míry, když neví, co máme vlastně v ledničce. Občas vyzehlí, aby prý nezapomněla, jaké to je. A já se někdy cítím trapně – a nezvykle šťastně – že vím, jaké to je být pánem kuchyně.“

Hugo, 59 let, pět dětí (dvě rodiny)

(Burgessová, 2004, s. 137).

Podpora aktivního otcovství je důležitá hned z několika důvodů. Pokud se otcové budou více zapojovat do péče o dítě, nebudou pečovatelské stereotypy spojovány pouze se ženami. Tím poklesne diskriminace žen a navýší se možnost dobrého zaměstnání bez ohledu na zaměstnavatelovy předsudky. Na druhou stranu také pro muže trend aktivního otcovství znamená možnost svobodnější volby životních strategií. U takových otců se přirozeně zvyšuje tolerance a respekt vůči ženám. Pro společnost můžeme vidět přínos v tom, že větší zapojení mužů do péče o potomky napomáhá sdílení a propojení veřejné a rodinné sféry (Kubálková, Kundra, [online], 2009).

V dnešní době se otázkám otcovství a genderu obecně věnuje hned několik organizací. Jednou z nich je Centrum ProEquality, které funguje jako programové centrum pod záštitou Otevřené společnosti o.p.s.. Centrum ProEquality je nezávislé centrum spojující v sobě výzkum a aktivní činnost zaměřenou na prosazování rovných příležitostí žen a mužů v české společnosti i na mezinárodní úrovni. Jedním z hlavních témat je i rodinná politika a aktivní otcovství (www.proequality.cz). Dále je to například nevládní organizace Gender Studies, o.p.s., které slouží především jako konzultační, informační a vzdělávací centrum v otázkách mužů a žen. V letech 2005-2008 byla organizace Gender Studies, o.p.s. vedoucí organizací v projektu EU EQUAL- Půl na půl. Projekt se zabýval jednak nerovností na trhu práce a také byla v rámci něho vydána první česká publikace na téma aktivní otcovství. Tohoto projektu se zúčastnilo mnoho dalších organizací, například Česká společnost pro rozvoj lidských zdrojů, Síť mateřských center v ČR, Asociace pro rovné příležitosti, Most k životu, Business Leader Forum a další. Na internetu je ke stažení mnoho publikací, článků a

výzkumů, které k projektu Půl na Půl vznikly (www.genderstudies.cz) Dalším významným projektem je projekt Táto, jak na to?, který realizuje Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR za podpory Evropského sociálního fondu v ČR, Evropské unie a dalších. Hlavním cílem tohoto projektu je zvýšit podíl mužů na, kteří se aktivně podílejí na rodičovství. K projektu byla vydána publikace Projekt na podporu aktivního otcovství, kde se k tématu vyjadřuje například Jaromír Drábek, bývalý ministr práce a sociálních věcí ČR nebo Martin Jára, psycholog a publicista, který v roce 2006 založil Ligu otevřených mužů (dále jen LOM) (www.tatojaknato.cz). LOM je organizace pro muže. Informuje, jak se aktivně starat o osobní růst, jak pečovat o děti, vztahy a rodinu a podobně. Nabízí jak poradenství tak i zážitkové a vzdělávací akce pro muže. LOM má 4 programy- Muži mužům, Táto, máš na to!, Muži do škol! a Mužské zdraví. V rámci těchto programů vznikají projekty jako například Tátové vítání, Táta na plný úvazek nebo Patron (www.web.ilom.cz).

5 PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu bylo především zjistit, jak si v otázce otcovství stojí dnešní otcové. Zda a jestli vůbec ovlivnilo jejich dětství chápání rodičovství a jejich rodičovskou praxi. Zajímá mě, zda má vztah otec-dítě souvislost nebo zda je ovlivněn vztahem muže s jeho vlastním otcem a jeho rodinnými poměry. Důležitou otázkou také bylo, zda se muži cítí být aktivními otci a co si vůbec pod tímto pojmem představují. Výzkumným problémem je dnešní otcovství v praxi.

5.2 Metodologie výzkumu

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvantitativní metodu dotazování. Nástrojem dotazování je anonymní dotazník, který se skládá celkem z 16 otázek. V dotazníku se objevují uzavřené otázky a otázky škálové. Respondenti měli za úkol označit vždy jim nejvíce blízkou odpověď. U několika otázek mohli označit libovolný počet odpovědí. Dotazníky byly rozeslány elektronickou cestou.

Dotazník je nejčastěji volenou metodou při získávání písemných informací. Je oblíben především pro svou schopnost získat velký počet informací za poměrně malý časový úsek. Osoba, která vyplňuje dotazník, se nazývá respondent (Gavora, 2000).

Uzavřené otázky nabízejí vždy hotovou alternativní odpověď, zatímco škálové otázky poskytují odstupňované hodnocení jevu (Gavora, 2000).

Výzkum probíhal od ledna 2013 do února 2013. Otázky v dotazníku byly sestaveny v závislosti na připravených hypotézách.

Hypotéza vyjadřuje předběžné názory badatele. Je podmíněným výrokem o vztazích mezi dvěma či více proměnnými (Pelikán, 2007).

Hypotézy

H1: Muže starší 40 let dítě omezuje v životě více než muže ve věku 18- 40 let.

H2: Muži ve věku od 18- 30 let věnují dítěti více času než muži starší 30 let.

H3: Muži vyrůstající v úplné rodině považují přítomnost obou rodičů v rodině za méně důležitou než muži z neúplných rodin.

H4: Muži mající 1 dítě jsou aktivními otci více než muži se 2 a více dětmi.

5.3 Charakteristika výzkumného souboru

Celkem bylo pro výzkum osloveno 143 mužů ve věkové kategorii od 18ti let. Výběr respondentů nepodléhal žádným dalším kritériím kromě věku a pohlaví, výběr byl nahodilý.

Pro získání informací jsem sestavila anonymní dotazník, který jsem v elektronické podobě zaslala všem 143 mužům. Návratnost dotazníků byla 84,3 %. Celkem se tedy výzkumu zúčastnilo 129 mužů.

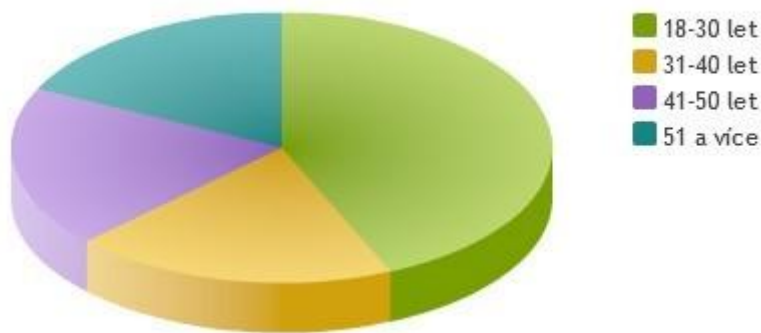
5.4 Pilotáž

V rámci předvýzkumu jsem požádala o vyplnění dotazníku 6 mužů různých věkových kategorií. Záměrem bylo zjistit, zda respondenti správně rozumí znění otázek a zda odpovídají na to, na co se otázka ptá. Všichni oslovení otázkám rozuměli správně a poté jsem dotazník rozeslala mezi respondenty.

5.5 Vyhodnocení výzkumu a interpretace dat

Otázka č. 1 – Váš věk je:

Graf č. 1 - Věk respondentů

Mezi 129 respondenty bylo 56 respondentů ve věku 18-30 let, 25 respondentů ve věku 31- 40 let, 25 respondentů ve věku 41-50 let a 23 respondentů ve věku 51 a více.

Otázka č. 2 – Jste:

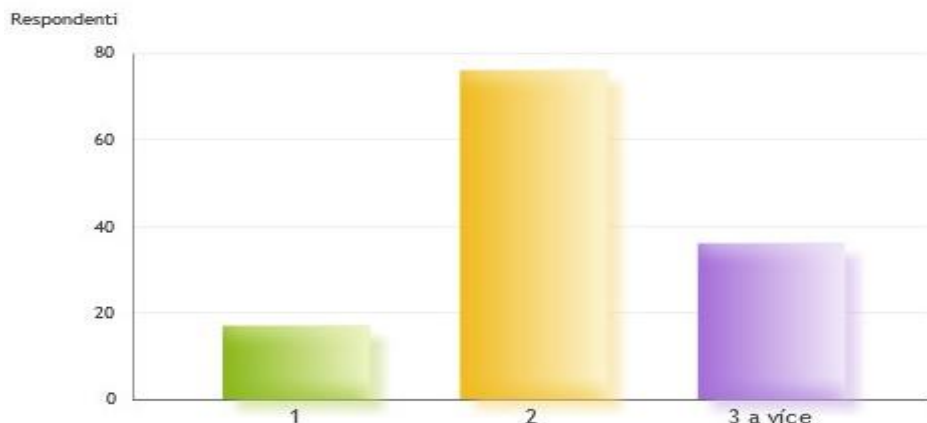
Tabulka č. 1 - Rodinný stav

ženatý	30	23.3%
svobodný, s partnerkou	41	31.8%
rozvedený	15	11.6%
vdovec	5	3.9%
svobodný, bez partnerky	38	29.5%

Mezi respondenty byla nejčastější odpověď svobodný, s partnerkou, nejméně častá byla odpověď vdovec.

Otázka č. 3 - Z kolika dětí pocházíte?

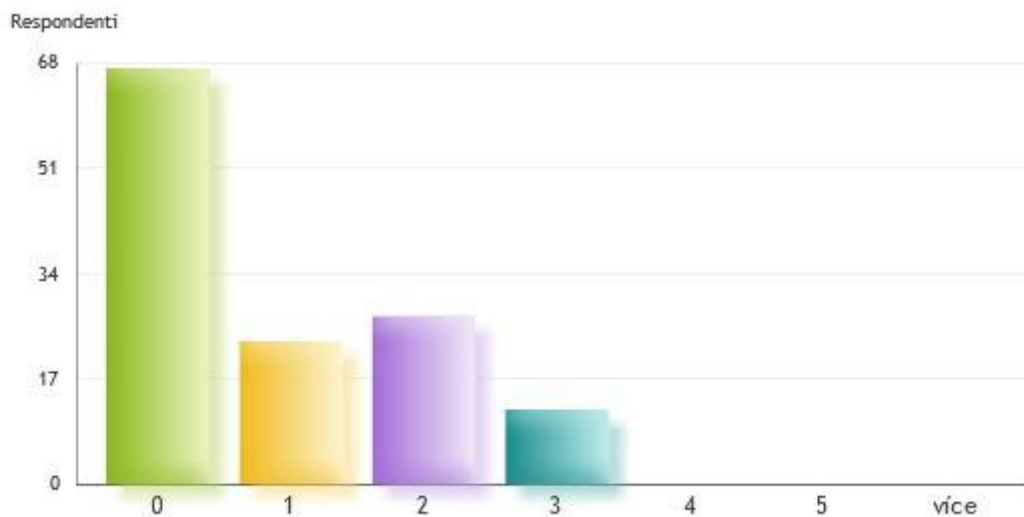
Graf č. 2 - Počet sourozenců respondenta

Tento graf ukazuje, že nejčastější odpověď byla, že respondent pochází ze 2 dětí. K této variantě se přiklonilo celkem 76 dotazovaných respondentů, tedy 58,9 % z celkového počtu. 36 dotazovaných, konkrétně 27,9 % uvedlo, že pocházejí ze 3 a více dětí a jen 17 respondentů, 13,2% se označilo za jedináčky. Domnívám se, že to, z kolika dětí muži pocházejí, může ovlivnit jejich vlastní rodinu a vztahy uvnitř ní.

Otázka č. 4- Kolik máte vlastních dětí?

Graf č. 3 - Potomci

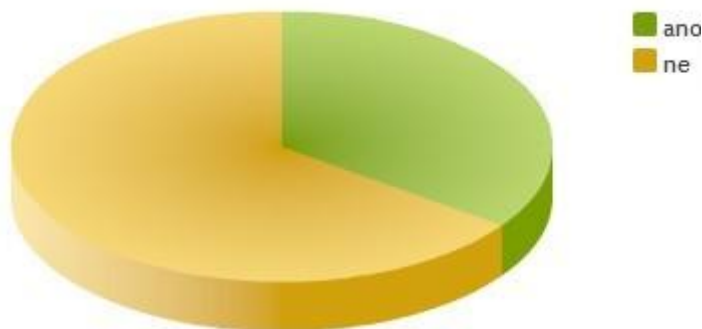

Ze všech dotázaných je 51,9% bezdětných, 17,8% má jedno dítě, 20,9% dvě děti, 9,3% tři děti. Čtyři, pět nebo i více dětí nemá žádný z dotazovaných. Na tuto otázku jsem se ptala

proto, abych mohla zhodnotit, zda má či nemá existence vlastních dětí vliv na chápání významu aktivního otcovství (otázka č. 14).

Otázka č. 5 – Žijete momentálně v domácnosti s dětmi?

Graf č. 4 - Dítě v domácnosti

V domácnosti s dítětem nežije 84 respondentů, 65,1 %, ať už z důvodu bezdětnosti nebo dospělosti potomků. 45 respondentů v domácnosti s dítětem žije, 34,9%. Tato otázka bude použita společně s otázkou číslo 1 a s otázkou číslo 6 (viz graf č. 5 a graf č. 6), kde porovnáme, zda je pro muže po překročení určité věkové hranice dítě větším omezením či nikoli.

Otázka č. 6 – Dítě vyjadřuje pro vás hodnotu:

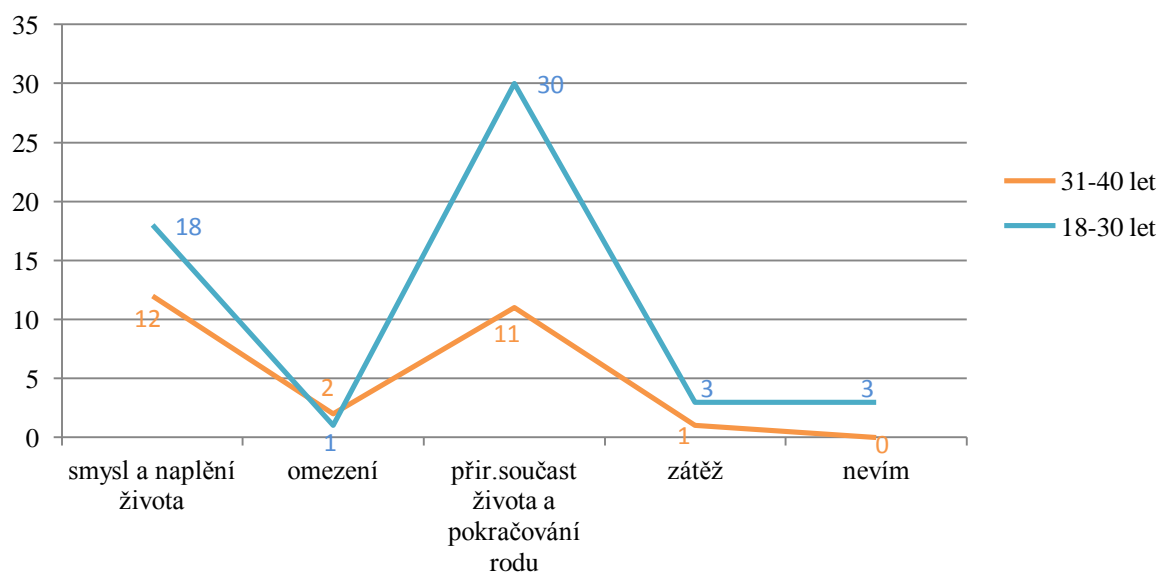
Tabulka č. 2 - Význam dítěte v životě muže

smysl a naplnění života	46	35.7%
omezení	7	5.4%
přírozenou součást života a pokračování rodu	64	49.6%
zátěž a komplikace	7	5.4%
nevím	5	3.9%

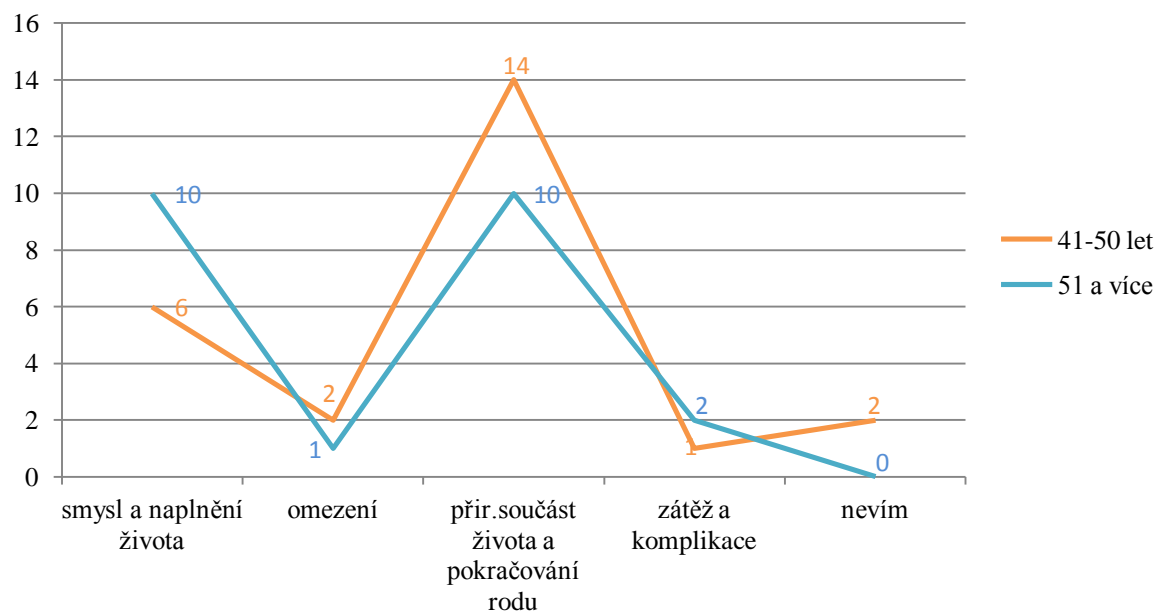
Respondenti v této otázce odpovídali ve velké většině kladně. Z toho můžeme vyvodit, že většina má kladný vztah k dětem. Pouze 17 respondentů se přiklonilo k negativní odpovědi a 5 respondentů zaškrtno odpověď nevím.

Rozdělení odpovědí podle věku

Graf č. 5 – Muži od 18 do 40 let

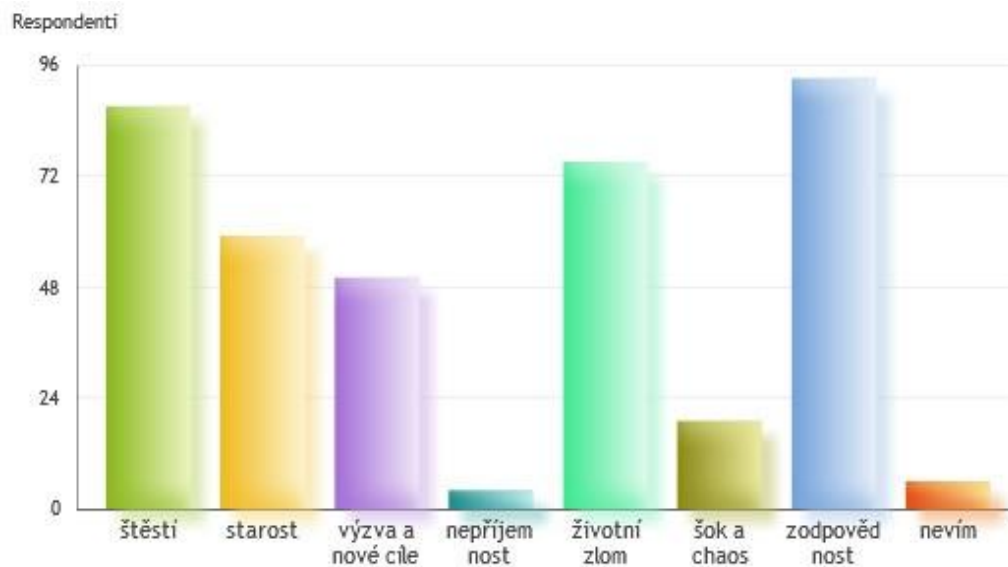
Graf č. 6- Muži od 41 let a více

Na těchto grafech vidíme, že odpovědi se u různých věkových kategorií mužů nijak zásadně neliší. Ve všech kategoriích převládají pozitivní odpovědi a ve všech se také objevují negativní odpovědi. Vzhledem k počtu zastoupení jednotlivých skupin jsou jak pozitivní tak negativní odpovědi v poměrovém souladu.

Otázka č. 7 – Narození dítěte je (označte libovolný počet odpovědí):

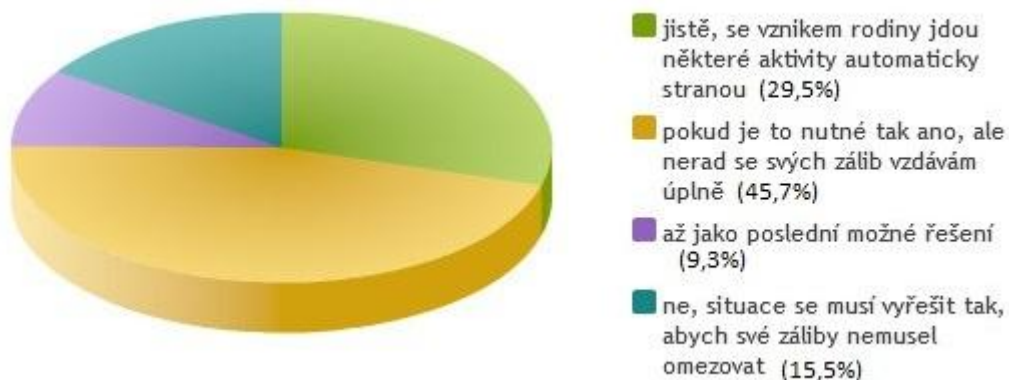
Graf č. 7 - Význam narození dítěte pro muže

Mezi 129 respondenty byla, jak už ze sloupcového grafu vyplývá, nejčastější odpověď zodpovědnost. Celkem ji mezi své odpovědi zařadilo 93 vyplňovatelů, což z celkového počtu tvoří 23,7% část. Druhou nejfrekventovanější odpovědí bylo štěstí, tu si vybralo 87 respondentů a procentuelní podíl činí 22,1%. Že budou tyto dvě odpovědi na předních místech jsem očekávala a není to proto žádné překvapení. Za nimi následuje s 19,1 % odpověď životní zlom, tu zvolilo mezi své celkem 75 dotazovaných. Následuje odpověď za b), starost, s 15%. Pak výzva a nové cíle, ke které se přiklonila celá padesátka mužů. Zbylé tři možnosti dostaly postupně po 4,8%, 1,5% a 1% v pořadí odpovědí šok a chaos, nevím a nakonec nepříjemnost. Jsem velmi potěšena, že na posledním místě se umístila možnost za d), nepříjemnost. Domnívala jsem se, že v rámci mužského principu se tato alternativa umístí více v popředí.

Otázka č. 8 – Je potřeba omezit, či omezujete nebo jste omezil kvůli rodině své zájmy a koníčky?

Graf č. 8- Omezení volnočasových aktivit

V této otázce respondenti volili nejvíce odpověď za b), pokud je to nutné tak ano, ale nerad se svých zálib vzdávám úplně. Tuto možnost zvolilo 59 respondentů. Takový výsledek jsem očekávala. 38 respondentů se přiklonilo k možnosti, že některé aktivity jdou se vznikem rodiny automaticky stranou, což je také celkem slušný výsledek. Poslední dvě možnosti byly voleny nejméně. 12 respondentů odpovědělo, že by své zájmy omezili až jako poslední možné řešení a 20 respondentů označilo, že by se situace musela vyřešit jinak a své zájmy by neomezili. Toto zjištění mě překvapilo. Domnívala jsem se, že poslední možnost si nezvolí nikdo nebo jen velmi málo dotazovaných. Můžeme se tedy domnívat, že u části mužské populace není vznik rodiny dostatečně silným důvodem pro přehodnocení a změnu volnočasových aktivit.

Otázka č. 9- Péče o dítě je starostí:

Tabulka č. 3- Rozdělení péče o dítě

výhradně matky	9		7%
matky, ale rozhodující slovo má vždy otec	9		7%
výhradně otce	0		0%
obou rodičů	86		66.7%
spíše matky	25		19.4%
spíše otce	0		0%

Na celkovém grafu vidíme rozložení jednotlivých odpovědí. K odpovědi, že péče o dítě je starostí spíše otce a výhradně otce se nepřiklonil ani jeden z respondentů. Důvodem může být cokoli, ale je zřejmé, že muži si v drtivé většině neumí nebo nechtějí představit, že by o dítě měli pečovat sami. Většina se přiklonila ke středovým odpovědím. V následující tabulce můžeme vidět, které věkové kategorie nejvíce volily odpovědi a) a b), tedy že péče o dítě je starostí výhradně matky a matky, ale rozhodující slovo má vždy otec.

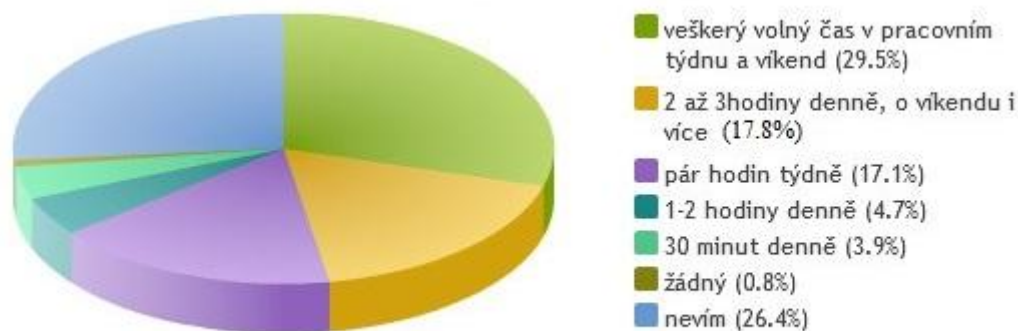
Tabulka č. 4- Rozdělení podle věku

Věková kategorie	Výhradně matky	Matky, ale rozhodující slovo má vždy otec
18-30	1	0
31-40	1	2
41-50	3	3
51 a více	4	4
celkem	9	9

Z tabulky jasně vyplývá, že výhradní právo na péči o dítě nejraději ženám přenechávají muži ve vyšších věkových kategoriích, od 41 let výše. V kategoriích 18-30 let a 31-40 let se k této možnosti zařadil vždy jen jeden respondent. Podobně dopadla i možnost druhá. I zde převažuje počet mužů kategorie 41 let a více. V tomto případě by muži péči o dítě matce sice přenechali, ale ponechávají si právo na konečné rozhodující slovo. Možná jsou to právě starší muži, kteří se již věnují svým zaběhlým zvyklostem a jen málo se chtějí zúčastňovat péče o dítě. Naopak mladší generace jsou evidentně více aktivní a péče se zúčastňují automatictěji.

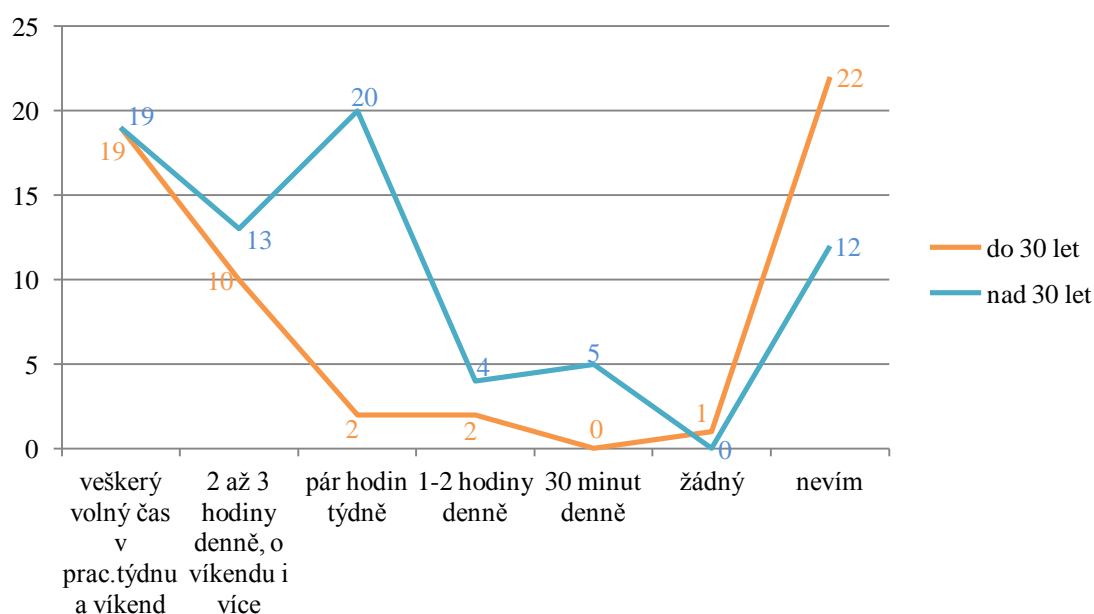
Otázka č. 10- Kolik času jste ochoten věnovat, věnujete nebo jste věnoval dítěti?

Graf č. 9- Čas věnovaný dítěti

Zde na výšečovém grafu vidíme celkový poměr jednotlivých odpovědí. Většina, celkem 38 respondentů, označila, že dítěti věnuje veškerý volný čas v pracovním týdnu a víkend. Mám ale za to, že mezi svůj volný čas někteří muži počítají až ten čas, který jim zbývá po absolvování všech jejich dobrovolných zájmových aktivit. Na druhém místě skončila odpověď, že respondent neví. Celkem 34 dotazovaných zvolilo tuto variantu. Myslím si, že je to především proto, že velký počet z nich dosud své vlastní potomky nemá.

Graf č. 10- Srovnání odpovědí dle věku

Graf znázorňuje, kolik času jsou respondenti ochotni věnovat dětem a to ve dvou kategoriích, v kategorii do 30 let a v kategorii 31 let a více. Jak je vidno, muži starší 30 let věnují dětem více času.

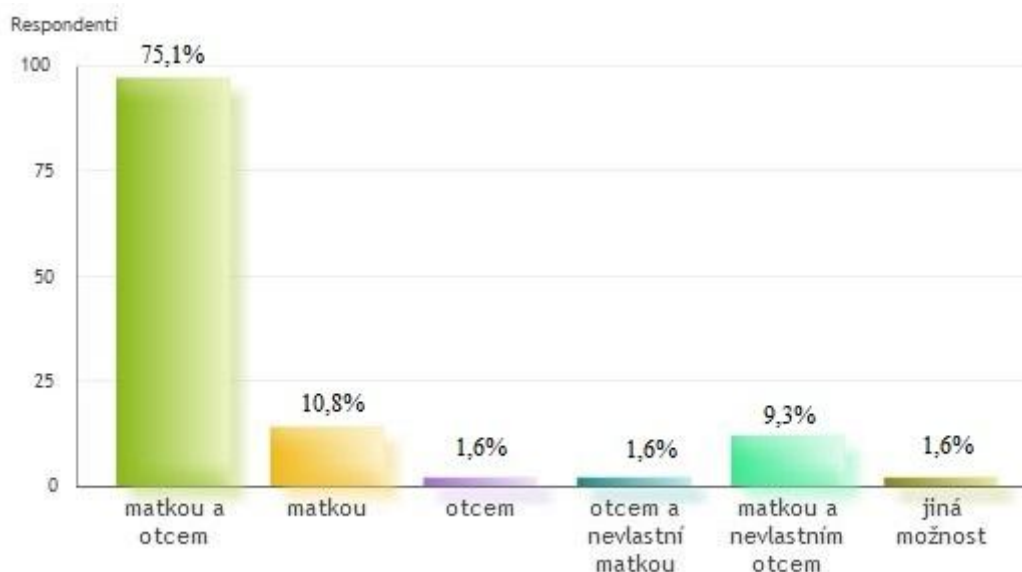
Tabulka č. 5- Procentuelní zastoupení odpovědí

V tabulce vidíme procentuelní zastoupení každé věkové kategorie zvlášť s ohledem na celkový počet respondentů v kategorii.

možnosti	do 30 let	nad 30 let
veškerý volný čas v pracovním týdnu a víkend	33,9%	26%
2 až 3 hodiny denně, o víkendu i více	17,9%	17,8%
pár hodin týdně	3,6%	27,4%
1-2 hodiny denně	3,6%	5,5%
30 minut denně	0%	6,8%
žádný	1,8%	0%
nevím	39,2%	16,5%
z celkového počtu	56	73

Otázka č. 11- Vyrůstal jste v rodině s:

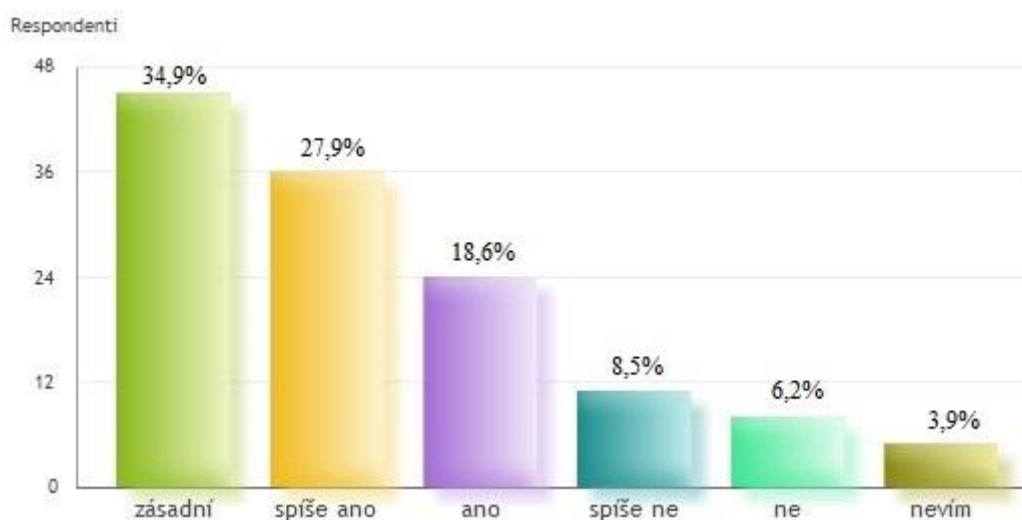
Graf č. 11- Rodinné poměry

V mém výzkumu pochází nejvíce respondentů z úplné rodiny, 97 mužů ze 129, tedy 75,1%. S touto informací budu pracovat ještě později (viz graf č. 13). S matkou vyrůstalo 14 dotazovaných a s matkou a nevlastním otcem 12 dotazovaných. Zbylé tři možnosti získaly všechny po 1,6% a ke každé z nich se tedy hlásí 2 respondenti.

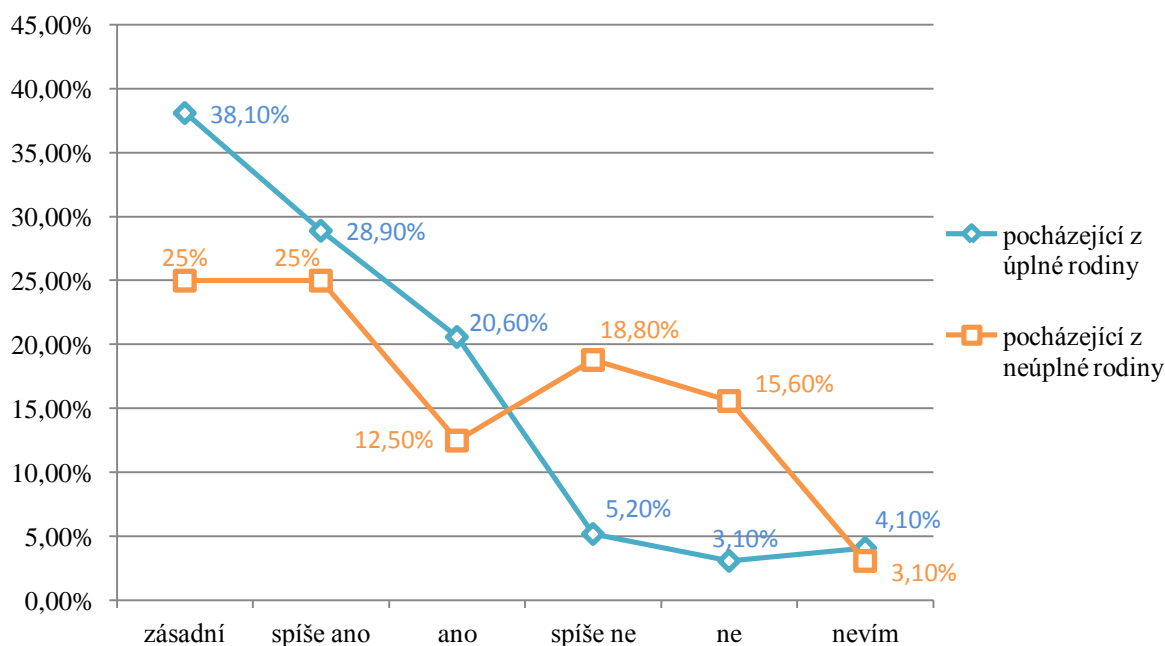
Otázka č. 12 – Hraje podle vás důležitou roli v životě dítěte přítomnost obou rodičů?

Graf č. 12- Význam rodičů ve výchově

Ze sloupcového grafu číslo 12 vyplívá, že celých 81,4% respondentů se ve své úvaze nad potřebností obou rodičů v životě dítěte přiklonilo ke kladné odpovědi. V sestupném pořadí volili odpovědi a), b) a c), přičemž odpověď a), že přítomnost obou rodičů je pro dítě zásadní, volilo 45 dotazovaných, 36 volilo spíše ano a 24 volilo ano. Negativně laděné odpovědi si získaly celkově pouze 14,7% přízně a neutrální odpověď zaznamenala pouze 5 příznivců, tedy 3,9% z celku.

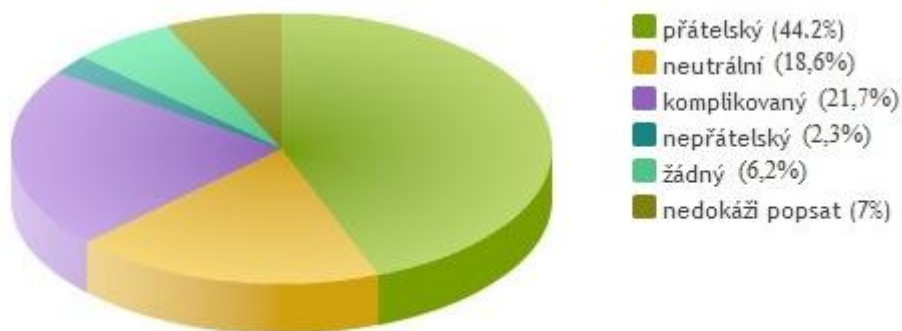
Graf č. 13 – Rozdělení podle typu rodiny, z které muž pochází

V tomto grafu jsem se zaměřila na srovnání podle toho, zda respondent pochází s úplné nebo neúplné rodiny. Z úplné rodiny pochází celkem 97 dotazovaných mužů a z neúplné 32. Odpovědi jednotlivých respondentů jsem vyhodnotila a na grafu je v procentech vyjádřeno jejich zastoupení v každé skupině zvlášť. Jak je z grafu patrné, muži z neúplných rodin se mnohem více než muži z rodin úplných přiklání k variantě, že přítomnost obou rodičů je nedůležitá. Můj odhad byl přesně opačný. Domnívala jsem se, že tyto muži budou odpovídat protikladně a že na základě své vlastní zkušenosti s neúplnou rodinou budou považovat její existenci za důležitější.

Otázka č. 13 – Vztah mezi vámi a vaším otcem byste popsali jako:

Graf č. 14 - Muž a otec

Nejméně častou byla odpověď, že vztah nebyl žádný. Předpokládám, že tato odpověď se vztahuje především k mužům, kteří vyrůstali bez otce. Tuto možnost označilo 8 mužů. Jen o jednoho více, tedy 9 mužů zaškrtno, že svůj vztah s otcem nedokáží popsat. Svůj vztah s otcem považuje za nepřátelský 2,3% dotazovaných, což jsou pouze 3 muži. Nepředpokládala jsem, že by toto číslo bylo nějak závratně vysoké, ale ani takto nízké. Tento výsledek mě příjemně překvapil. Za neutrální označilo vztah s otcem 24 mužů, 28 za komplikovaný. Největší procento mužů se může pochlubit vztahem přátelským, je to konkrétně 57 respondentů.

Otázka č. 14 - Aktivní otcovství znamená (označte libovolný počet odpovědí):

Tabulka č. 6 – Význam aktivního otcovství

finanční zajištění rodiny	85	15.6%
každodenní péče o dítě-koupání, krmení, přebalování, uspávání, hra s dítětem	53	9.7%
osobní účast na výchově dítěte	99	18.2%
podílení se na domácích pracích	43	7.9%
učení se s dítětem	75	13.8%
emocionální podpora matky	41	7.5%
uplatňování autority	40	7.4%
sportování s dítětem	90	16.5%
otec na rodičovské dovolené	18	3.3%

V této jednoduché tabulce vidíme, kolikrát byla jednotlivá odpověď zaškrtnuta. Průměrně každý z respondentů označil 4 odpovědi. Nejčastěji a správně byla označena odpověď, že aktivní otcovství znamená osobní účast na výchově dítěte. Druhou nejfrekventovanější označovanou možností byla možnost sportování s dítětem. Domnívám se, že tato odpověď získala tolik označení proto, že si muži pod pojmem aktivní automaticky představí činnost spojenou s pohybem. Tato odpověď není nesprávná, avšak byla zvolená víckrát než možnosti, které jsou v aktivním otcovství více dominující. Těmi jsou každodenní péče o dítě- koupání, krmení, přebalování, uspávání, hra s dítětem, již zmiňovaná osobní účast na výchově dítěte, dále učení se s dítětem a v neposlední řadě také nový začínající trend otec na rodičovské dovolené. Poslední zmíněná varianta dostala vůbec nejméně označení, ačkoli je to prvek aktivní otcovství silně charakterizující. Vypovídá to ale o tom, že drtivá většina mužů dnes na tento krok není ještě zdaleka připravena a potvrzuje to tvrzení, že tato novodobá forma aktivního otcovství je u nás prozatím v plenkách.

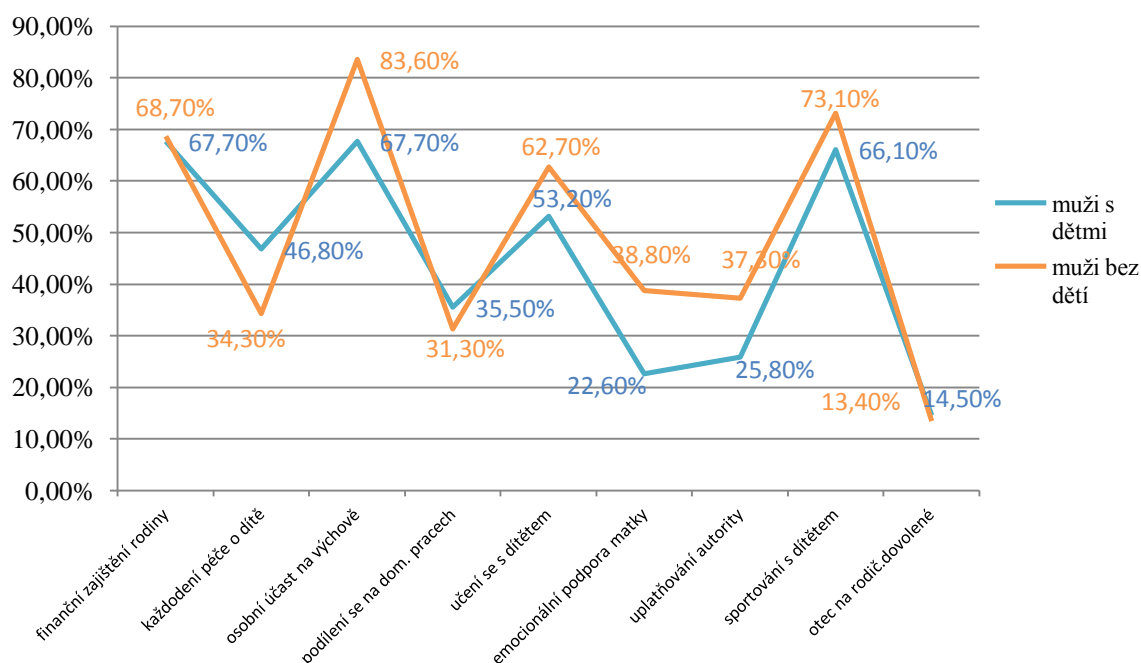
V následující tabulce a grafu zhodnotím, zda muži s dětmi mají větší povědomí o významu aktivního otcovství oproti mužům bez dětí.

Tabulka č. 7 – Rozdělení podle toho, zda muž má či nemá dítě

možnosti	Muži s dětmi (četnost zaškrtnutí odpovědi)	Muži bez dětí (četnost zaškrtnutí odpovědi)
finanční zajištění rodiny	42	46
Každodenní péče o dítě- koupání, krmení atd.	29	23
Osobní účast na výchově dítěte	42	56
Podílení se na domácích pracích	22	21
Učení se s dítětem	33	42
Emocionální podpora matky	14	26
Uplatňování autority	16	25
Sportování s dítětem	41	49
Otec na rodičovské dovolené	9	9
Celkem mužů	62	67

Zde vidíme, jak odpovídali muži v kategoriích muži s dětmi a muži bez dětí. Celkový počet obou skupin je srovnatelný, mého šetření se zúčastnilo 62 mužů, kteří již děti mají a 67 mužů, kteří dosud žádné potomky nemají. Pro ještě lepší názornost převedu v následujícím grafu údaje na procenta (viz graf č. 15).

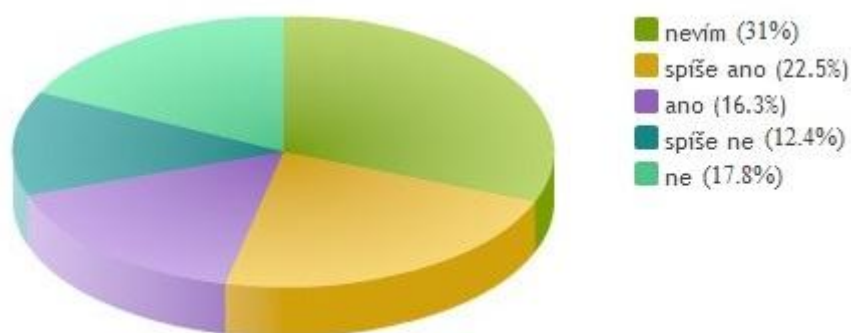
Graf č. 15 – V procentech

Zde je zobrazeno v procentech, jak jednotlivé skupiny odpovídaly a kolik jednotlivé varianty odpovědí získaly procent v každé skupině zvlášť. Jelikož bylo u této otázky možno označit libovolný počet odpovědí, uvedená čísla představují, kolik procent mužů z celkového počtu ve skupině tuto možnost označilo jako jednu z libovolného počtu, který mohli označit. Ve skupině muži s dětmi byla nejčastěji označovaná odpověď a) a c), tedy finanční zajištění rodiny a osobní účast na výchově dítěte. Obě varianty získaly shodně po 67,7 %, což je 42 mužů, kteří mimo další i tuto odpověď označili. Ve skupině muži bez dětí obsadila první příčku s 83,6% možnost osobní účast na výchově dítěte. Z celkového pohledu se obě skupiny klonily ke stejným typům odpovědí a ničím se příliš výrazněji neliší.

Otázka č. 15 – Považujete se za aktivního otce?

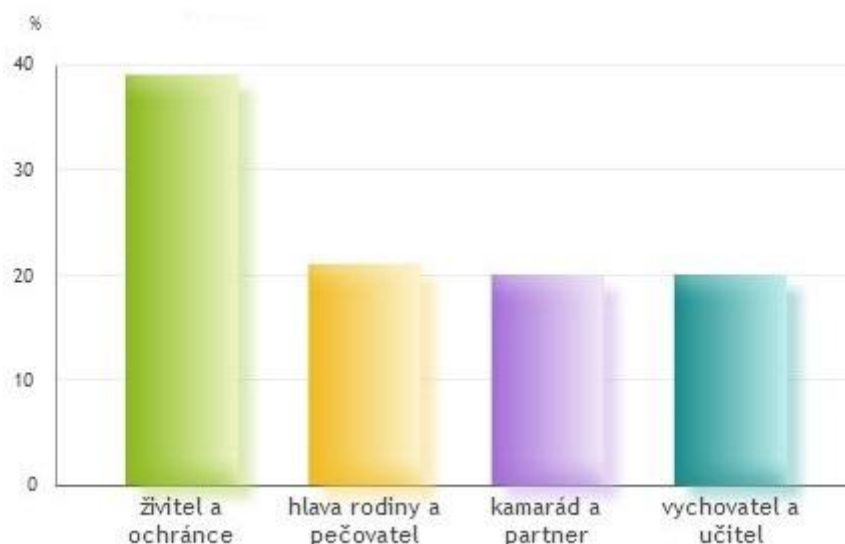
Graf č. 16 – Aktivní role muže otce

Většina dotazovaných mužů nedokáže říci, zda jsou či nejsou aktivními otci. Přisuzují to tomu, že většina z mužů v mém výzkumu zatím nemá žádné potomky. Necelých 40% mužů, 38,8% tedy rovných 50 dotazovaných, se za aktivního otce považuje ať už zcela nebo spíše ano. Negativní odpověď zvolilo 30,2%, přičemž 23 respondentů označilo, že se aktivními otci necítí a zbytek, tedy 16 respondentů, zvolilo možnost spíše ne. Na tuto a předešlou otázku se mi dostalo hned několik ohlasů, kde mi respondenti vyjádřili dík, že si díky jim uvědomili svou pozici a postavení vůči svým dětem.

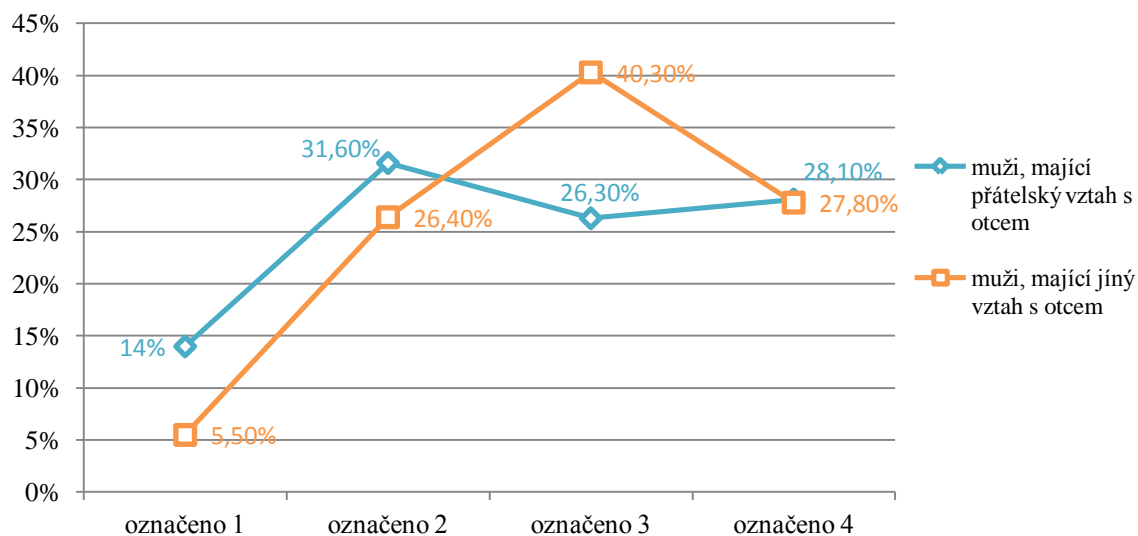
Otázka č. 16 – Označte čísla 1-4 podle důležitosti (1-nejdůležitější, 4 nejméně důležité). Otec v rodině zastává roli:

Graf č. 17 – Role otce v rodině

Podle respondentů je nejdůležitější funkcí otce v rodině funkce živitele a ochránce. Tato možnost získala nejméně bodů, 190 a tedy 39%. Body jsou celkový součet všech odpovědí. Nejdůležitější odpověď má nejméně bodů. Nejméně důležitá odpověď má nejvyšší počet bodů. Následuje možnost hlava rodiny a pečovatel s 354 body, což činí 21 %. Odpovědi kamarád a partner a vychovatel a učitel získaly po 367 bodech a zastavily se na 20% .

Graf č. 18 – Role otce podle otce

Na posledním grafu jsem se zaměřila na to, zda muži, kteří označili svůj vztah s otcem za přátelský, považují roli otce kamaráda a partnera za důležitější než muži, kteří vztah s otcem označili za komplikovaný, neutrální, nepřátelský nebo žádný. Podle těchto výsledků ano.

5.6 Porovnání výsledků šetření s hypotézami

Testové kritérium $TK = \chi^2 = \sum \frac{(\text{pozorované} - \text{předpokládané četnosti})^2}{\text{předpokládané četnosti}}$

Kritická hodnota $KH = \chi^2_{1-\alpha} [(r-1)(s-1)]$

$H_0: P(X \cap Y) = P(X)P(Y)$ $H_1: P(X \cap Y) \neq P(X)P(Y)$

Hypotéza č. 1 – Muže starší 40 let dítě omezuje v životě více než muže ve věku 18-40 let.

H_0 : Muže starší 40 let omezuje dítě v životě stejně jako muže ve věku 18-40 let.

H_1 : Muže starší 40 let dítě omezuje v životě více než muže mladší 18-40 let.

Tabulka pozorovaných (zjištěných) četností

kategorie	omezuje	neomezuje	celkem
18- 40 let	7	74	81
starší 40 let	6	42	48
celkem	13	116	129

Tabulka předpokládaných četností

kategorie	omezuje	neomezuje	celkem
18- 40 let	$\frac{13 \times 81}{129} = 8,16$	$\frac{116 \times 81}{129} = 72,84$	81
starší 40 let	$\frac{13 \times 48}{129} = 4,84$	$\frac{116 \times 48}{129} = 43,16$	48
celkem	13	116	129

$\alpha = 0,05$

$TK = \frac{(7-8,16)^2}{8,16} + \frac{(74-72,84)^2}{72,84} + \frac{(6-4,84)^2}{4,84} + \frac{(42-43,16)^2}{43,16} = 0,165 + 0,018 + 0,278 + 0,031 = 0,492$

$KH = \chi^2_{0,95} (2-1)(2-1) = \chi^2_{0,95}(1) = 3,84$

$TK < KH \rightarrow H_0$ se potvrzuje \rightarrow **H_1 se zamítá** (alternativní hypotéza)

Z nasbíraných dat jsem zjistila, že mezi tím, jak dítě omezuje v životě muže pod 40 let a nad 40 let není statisticky významný rozdíl.

Hypotéza č. 2 – Muži ve věku od 18- 30 let věnují dítěti více času než muži starší 30 let.

H0: Muži jakéhokoli věku od 18 let věnují dítěti stejný čas.

H1: Muži ve věku od 18 do 30 let věnují dítěti více času než muži starší 30 let.

Tabulka pozorovaných četností

kategorie	veškerý volný čas	0,5 - 3 hodiny denně	pár hodin týdně nebo žádný	celkem
18- 30 let	19	12	3	34
nad 30 let	19	22	20	61
celkem	38	34	23	95

Tabulka předpokládaných četností

kategorie	veškerý volný čas	0,5 – 3 hodiny denně	pár hodin týdně nebo žádný	celkem
18- 30 let	13,6	12,17	8,23	34
nad 30 let	24,4	21,83	14,77	61
celkem	38	34	23	95

$$\alpha = 0,01$$

$$TK = 2,144 + 1,195 + 0,003 + 0,001 + 3,324 + 1,852 = 8,519$$

$$KH = 9,21$$

$TK < KH \rightarrow H_0$ se potvrzuje \rightarrow **H1 se zamítá** (alternativní hypotéza)

Na základě nasbíraných dat jsem zjistila, že rozdíl mezi tím kolik věnují dítěti času muži ve věku 18- 30 let a muži starší 30 let není statistický rozdíl. Hypotéza č. 2 se tedy zamítá.

Hypotéza č. 3- Muži vyrůstající v úplné rodině považují přítomnost obou rodičů v rodině za méně důležitou než muži z neúplných rodin.

H0: Muži vyrůstající v úplné rodině nepovažují přítomnost obou rodičů v rodině za méně důležitou než muži z neúplných rodin.

H1: Muži vyrůstající v úplné rodině považují přítomnost obou rodičů v rodině za méně důležitou než muži z neúplných rodin.

Tabulka pozorovaných četností

kategorie	kladné odpovědi	negativní odpovědi	celkem
z úplné rodiny	85	8	93
z neúplné rodiny	20	11	31
celkem	105	19	124

Tabulka předpokládaných četností

kategorie	kladné odpovědi	negativní odpovědi	celkem
z úplné rodiny	78,75	14,25	93
z neúplné rodiny	26,25	4,75	31
celkem	105	19	124

$$\alpha = 0,01$$

$$TK = 0,496 + 1,488 + 2,741 + 8,224 = 12,949$$

$$KH = \chi^2_{0,99}(2-1)(2-1) = \chi^2_{0,99}(1) = 6,63$$

TK > KH → H0 se zamítá → **H1 se potvrzuje** (alternativní hypotéza)

Ze zpracovaných dat vyplynulo, že muži, kteří vyrostli v úplné rodině, považují přítomnost obou rodičů v rodině za méně důležitou než muži, kteří vyrostli v neúplné rodině.

Hypotéza č. 4 – Muži mající 1 dítě jsou aktivnímu otci více než muži se 2 a více dětmi.

H0: Počet potomků nehraje roli v tom, zda je či není muž aktivní otec.

H1: Počet potomků hraje roli v tom, za je či není muž aktivní otec.

Tabulka pozorovaných četností

kategorie	kladné odpovědi	negativní odpovědi	celkem
muži s 1 dítětem	15	10	25
muži se 2 a více dětmi	20	17	37
celkem	35	27	62

Tabulka předpokládaných četností

kategorie	kladné odpovědi	negativní odpovědi	celkem
muži s 1 dítětem	14,11	10,89	25
muži se 2 a více dětmi	20,89	16,11	37
celkem	35	27	62

$$\alpha = 0,01$$

$$TK = 0,056 + 0,038 + 0,073 + 0,049 = 0,216$$

$$KH = \chi^2_{0,99}(2-1)(2-1) = \chi^2_{0,99}(1) = 6,63$$

$TK < KH \rightarrow H_0$ se potvrzuje \rightarrow **H1 se zamítá** (alternativní hypotéza)

Na základě dat z průzkumu se ukázalo, že muži, kteří mají 1 dítě nejsou aktivní otcové více než muži se 2 a více dětmi. Rozdíl mezi nimi není statisticky významný. Hypotéza č. 4 se tedy zamítá.

5.7 Závěr výzkumu

Předem výzkumu jsem měla stanoveny čtyři hypotézy. Po zpracování dat se ukázalo, že statisticky potvrdit lze pouze jedna z nich a zbylé tři jsem musela na základě statistických výpočtů zamítnout. Doufala jsem, že se potvrdí více než pouze jedna.

Z výzkumu vyplynulo, že ti muži, kteří vyrůstali v rodině s vlastní matkou i otcem považují přítomnost obou rodičů v rodině za méně důležitou než muži z neúplných rodin. To je i již výše zmíněná jediná potvrzená hypotéza. Právě u této jsem potvrzení předpokládala nejméně a tedy mě velmi překvapilo.

Naopak potěšující by mohlo být, že otcové mají celkem správnou představu o tom, co znamená být aktivním otcem a to bez ohledu na to, zda mají či dosud nemají vlastní potomky. Velmi mě překvapilo a mile potěšil fakt, že většina respondentů uvedla, že má nebo měla přátelský vztah s otcem. Pro většinu mužů je také nejdůležitější funkcí otce v rodině funkce živitele a ochránce. Bylo také dokázáno, že muži dítě za velkou zátěž nebo omezení nepovažují a svůj čas jsou ochotni dítěti věnovat bez ohledu na to, zda přesáhli hranici 40 let či nikoli.

Byla jsem potěšena z vysoké návratnosti dotazníků. Ze 143 odeslaných mi bylo navraceno 129 vyplněných, tedy 84,3% návratnost. Respondenti dotazník vyplňovali ochotně a v případě, že jsem o vyplnění požádala osobně mi vždy dotazník vyplnili. Bohužel se mi nepodařilo dodržet předem vytvořený časový harmonogram a dotazníky jsem začala zpracovávat o něco později, než jsem měla původně v plánu a pracovala jsem tedy pod lehkým časovým tlakem. I tak doufám, že se to na výzkumné části a její kvalitě nijak neprojeví. Pro příště bych se vyvarovala otázkám s možností libovolného počtu odpovědí, jelikož se hůře zpracovávají. Také bych zvolila méně otázek v dotazníku a pro jeho zodpovězení oslovila více respondentů, díky čemuž bych získala větší reprezentativní vzorek a zjištěné údaje by byly přesnější a lépe aplikovatelné na zbytek mužské populace.

Závěr

Téma otcovství je rozsáhlé. Věnuje se mu řada vědců a publicistů z oblasti sociologie, psychologie, antropologie, pedagogiky a dalších příbuzných věd a bylo by proto skoro nemožné obsáhnout všechny informace týkající se této problematiky v práci takového rozsahového typu. I přes to jsem se snažila zachytit to nejdůležitější ze zvolených kapitol a příliš nenudit. Osvětlit čtenářům jednoduše a přitom odborně a komplexně celé téma a zanechat přitom dojem nenuceného textu.

Při volení tohoto tématu jsem o něm mnoho odborných informací neměla, má znalost se omezovala na mou osobní zkušenost a můj rozum. A právě má osobní zkušenost mě vedla ke zvolení tématu z této oblasti. Po bližším seznámení se s literaturou a s internetovými zdroji jsem velmi rychle pronikla do problematiky a studium odborných materiálů článků a knih mě velmi bavilo. Skutečně mi tato oblast témat přijde velmi zajímavá a poutavá. Mnoho věcí, nad jejichž podstatou nepřemýšlíme a považujeme je za automatické a obyčejně se dějící, má svůj hlubší někdy i hluboký kořen sahající až do počátku lidské existence. Tak je tomu i u otců a mužů. Toto skvěle představuje a popisuje Luigi Zoja v knize Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství. Tuto knihu jsem si velmi oblíbila a doporučila bych ji k přečtení všem, kteří se rádi zamýšlí a objevují důvodnost pro nás někdy tak běžných věcí. Autor jakoby lehce a jen tak mimochodem odhaluje zásadní okamžiky mužství a otcovství. Ne nadarmo hovoříme o otcovství jako o fenoménu. Týká se úplně každého z nás a jistě není člověk, který by se nikdy nad chováním svého otce a nad jeho životem nezamyslel. Doufám, že jsem touto prací aspoň malé části z nich umožnila získat odpověď na dosud nezodpovězené otázky.

Praktická část mé práce realizovaná pomocí kvantitativního výzkumu přinesla celkem čtyři „odpovědi“ na čtyři mé otázky, hypotézy. Statistickými výpočty byla potvrzena sice jen jedna hypotéza, přesto však bylo zajímavé hodnotit data a utvářet celkový obraz problému podle reálných odpovědí. Velmi mě potěšilo, že hned několik otců mi jako zpětnou vazbu zaslalo nejen vyplněný dotazník, ale také poděkování za možnost zamyslet se a otevřeně si přiznat a zhodnotit své působení na poli rodinném, na poli otce.

Psaní a tvoření celé práce pro mě bylo velkou zkušeností a jsem ráda, že už konečně vím, co obnáší napsat bakalářskou práci.

Použitá literatura

BIDDULPH, S. *Mužství: Jak zvládat všechny mužské role*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-209-6.

BUGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství*. Brno: Jota, 2004. ISBN 80-7217-296-4.

DUDOVÁ, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Akademie věd české republiky, Sociologický ústav, 2008. ISBN 978-80-7330-136-1.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita, Vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. ISBN 978-80-247-2284-9.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.

MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-75-3.

OAKLEYOVÁ, A. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-569-8.

REINGARDIENÉ, J., TEREŠKINAS, A. *Men and fatherhood*. Vilnius: Eugrimas, 2005. ISBN 9955-682-35-3.

SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.

ZOJA, L. *Soumrak otců: Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: Prostor, 2005. ISBN 80-7260-145-8.

Internetové zdroje

Česká republika. Zákon o rodině (94/1963 Sb.). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-rodine/>.

Česká republika. Zákoník práce (262/2006 Sb.). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/zakonik-prace/>.

Český statistický úřad. *GENDER- genderové statistiky* [online]. 2011, 18.1.2013 [cit. 2012-12-29]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_uvod.

FAFEJTA, M. *Chvála otcovství* [online]. 2012 [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: <http://fajejta.blog.respekt.ihned.cz/c1-54689810-chvala-otcovstvi>.

Gender studies, o.p.s. [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.genderstudies.cz/>.

Gender studies o.p.s. *Press Kit k aktuálním tématům a změnám v oblasti rodinné politiky* [online]. Praha, 2012 [cit. 2012-12-4]. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/press_kit_rodinna_politika2012.pdf.

KUBÁLKOVÁ, P., KUNDRA, L. *Gender a aktivní otcovství, Legislativní možnosti podpory aktivního otcovství-doporučení úprav pro ČR* [online]. Praha, 2009 [cit. 2013-3-4]. Dostupné z: <http://www.proequality.cz/res/data/005/000670.pdf>.

KUNDRA, L. *Legislativní možnosti aktivního otcovství* [online]. Praha [cit. 2013-3-7]. ISBN 978-80-87110-14-0. Dostupné z: <http://www.tatojaknato.cz/images/docs/legislativni-moznosti-podpory-aktivniho-otcovstvi.pdf>.

Liga otevřených mužů [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.web.ilom.cz/projekty.html>.

MAŘÍKOVÁ, H. *Pečující otcové: Příběhy plné odlišností* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009 [cit. 2013-01-22]. Dostupné z: <http://dlib.lib.cas.cz/4470/1/MarikovaSC2009-1.pdf>.

NESEHNUTÍ Brno. *Abc feminismu* [online]. Brno, 2004 [cit. 2013-3-5]. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf.

NESEHNUTÍ Brno. *Aktivní otcovství* [online]. Brno, 2008 [cit. 2012-11-29]. ISBN 978-80-903228-9-1. Dostupné z: <http://www.rovneprilezitosti.cz/oldweb/info.php?article=366>.

PETR, Jaroslav. *Psychologie dnes. Mateřství mění ženský mozek* [online]. 2011, roč. 17, č. 12, s. 43-45 [cit. 2013-03-08]. ISSN 1212-9607. Dostupné z: <https://cs.publero.com/title/psychologie-dnes/12-2011>.

ProEquality [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.proequality.cz/>.

Půl na půl. *Aktivní otcovství* [online]. 2007 [cit. 2012-11-16]. Dostupné z: <http://www.rovneprilezitosti.cz/oldweb/info.php?article=344>.

Táto, jak na to? [online]. [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.tatojaknato.cz/>.

Tisková zpráva konference Aktivní rodičovství [online]. Brno, 2012 [cit. 2013-01-29]. Dostupné z: <http://zenskaprava.cz/vystupy/konference-aktivni-rodicovstvi-je-rodicovstvi-tezky-orisek/>.

Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník

Příloha č. 2 Tabulka s údaji o otcovské dovolené ve vybraných státech

Příloha č. 3 Fotografie „aktivní otec“

Příloha č. 1

Dotazník

Vážení respondenti,

jsem studentkou 3. ročníku oboru Humanitní studia na Univerzitě Pardubice a prosím Vás o vyplnění dotazníku. Všechny odpovědi jsou anonymní a vyplnění dotazník zabere maximálně 10 minut. Vyberte vždy možnost, která je Vám nejbližší a tu označte kroužkem. Dotazník má pouze informativní charakter a má posloužit jako podklad pro praktickou část mé bakalářské práce na téma *Proměny otcovství ve společnosti*.

Děkuji,
Dominika Musilová

1. Váš věk je:

- a) 18-30 let
- b) 31-40let
- c) 41-50let
- d) 51 a více

2. Jste:

- a) ženatý
- b) svobodný, s partnerkou
- c) rozvedený
- d) vdovec
- e) svobodný, bez partnerky

3. Z kolika dětí pocházíte?

- a) 1
- b) 2
- c) 3 a více

4. Kolik máte vlastních dětí?

0 – 1 – 2 – 3 – 4 – 5 - více

5. Žijete momentálně v domácnosti s dětmi?

- a) ano
- b) ne

6. Dítě vyjadřuje pro vás hodnotu:

- a) smyslu a naplnění života
- b) omezení
- c) přirozenou součást života a pokračování rodu

- d) zátěž a komplikace
- e) nevím

7. Narození dítěte je (označte libovolný počet odpovědí):

- a) štěstí
- b) starost
- c) výzva a nové cíle
- d) nepříjemnost
- e) životní zlom
- f) šok a chaos
- g) zodpovědnost
- h) nevím

8. Je potřeba omezit, či omezujete nebo jste omezil kvůli rodině své zájmy a koníčky?

- a) jistě, se vznikem rodiny jdou některé aktivity automaticky stranou
- b) pokud je to nezbytně nutné tak ano, ale nerad se svých zálib vzdávám úplně
- c) až jako poslední možné řešení
- d) ne, situace by se musela vyřešit tak, abych své záliby nemusel omezovat

9. Péče o dítě je starostí:

- a) výhradně matky
- b) matky, ale rozhodující slovo má vždy otec
- c) výhradně otce
- d) obou rodičů
- e) spíše matky
- f) spíše otce

10. Kolik času jste ochoten věnovat, věnujete nebo jste věnoval dítěti?

- a) veškerý volný čas v pracovním týdnu a víkend
- b) 2 až 3 hodiny denně, o víkendu i více
- c) pár hodin týdně
- d) 1-2 hodiny denně
- e) 30 minut denně
- f) žádný
- g) nevím

11. Vyrůstal jste v rodině s:

- a) matkou a otcem
- b) matkou
- c) otcem
- d) otcem a nevlastní matkou
- e) matkou a nevlastním otcem
- f) jiná možnost

12. Hraje podle vás důležitou roli v životě dítěte přítomnost obou rodičů?

zásadní – spíše ano – ano - spíše ne – ne - nevím

13. Vztah mezi vámi a vaším otcem byste popsal jako:

- a) přátelský
- b) neutrální
- c) komplikovaný
- d) nepřátelský
- e) žádný
- f) nedokáži popsat

14. Aktivní otcovství znamená (označte libovolný počet odpovědí):

- a) finanční zajištění rodiny
- b) každodenní péče o dítě-koupání, krmení, přebalování, uspávání, hra s dítětem
- c) osobní účast na výchově dítěte
- d) podílení se na domácích pracích
- e) učení se s dětmi
- f) emocionální podpora matky
- g) uplatňování autority
- h) sportování s dětmi
- i) otec na rodičovské dovolené

15. Považujete se za aktivního otce?

nevím – spíše ano - ano – spíše ne - ne

16. Označte čísla 1-4 podle důležitosti (1-nejdůležitější, 4-nejméně důležité). Otec v rodině zastává roli:

- a) živitel a ochránce
- b) vychovatel a učitel
- c) kamarád a partner
- d) hlava rodiny a pečovatel

Příloha č. 2

Otcovská dovolená

Stát:	Délka trvání:	Dávky:
Německo	2 měsíce	67% předchozí průměrné mzdy
Švédsko	10 dní	80% předchozí průměrné mzdy
Slovinsko	75 dní	Paušální příspěvek odvozen ze sociálního pojištění
Rakousko	30 dní	neplacená

Zdroj: Aktivní otcovství,[online], 2007

Příloha č. 3

Zdroj: Aktivní otcovství,[online], 2008